

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว ของชุมชนไทลื้อ บ้านลำ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสืบทอดพิธีกรรม
2. แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำและการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Production and Reproduction)
3. ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism Theory)
4. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสืบทอดพิธีกรรม

นิยามของสืบทอดพิธีกรรม

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549ก, น. 3) ได้นิยามคำว่า “พิธีกรรม” ออกเป็น 2 แบบ คือ

1. พิธีกรรม หมายถึง กรรมวิธีใน การลงมือกระทำ / ปฏิบัติการ (action) สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีรูปแบบ / กระบวนการ / ลำดับขั้นตอนที่แน่นอน โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นการกระทำที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ซึ่งเป็นการนิยามความหมายแบบแคบ
2. พิธีกรรม หมายถึง การลงมือกระทำ / ปฏิบัติการ (action) สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีรูปแบบ / กระบวนการ / ลำดับขั้นตอนที่แน่นอน แต่ทั้งนี้อาจจะต้องถอดคุณสมบัติบ่งประการออกไป เช่น ต้องเป็นการกระทำที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ เป็นต้น ดังนั้นการกระทำหลาย ๆ อย่างในสังคมสมัยใหม่ เช่น การรับน้อง การซ้อมเชียร์ การแต่งตัวแบบสาวกแมนยู เพื่อเชียร์ฟุตบอลกันเป็นทีม ก็ถือได้ว่าเป็น “พิธีกรรม” อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งถือเป็นการนิยามความหมายแบบใจกว้าง

ในการศึกษาเรื่อง พิธีกรรม นั้น เราสามารถมองได้หลายแง่มุม ซึ่งอาจจะเป็นเชิง เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ฯลฯ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะขอกล่าวถึง พิธีกรรม ในบทบาทหน้าที่ของรูปแบบการสื่อสารชนิดหนึ่ง

ก่อนอื่นที่จะทำการศึกษาเรื่องสื่อพิธีกรรม ต้องทำความเข้าใจกับสื่อพิธีกรรมเป็นลำดับแรกก่อน ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงลักษณะเด่นและด้อยของสื่อพิธีกรรมด้วย ดังนี้

ข้อเด่นของสื่อพิธีกรรม

- มีองค์ประกอบที่หลากหลาย มีกิจกรรมมากมายที่อยู่แฝงอยู่ภายใต้พิธีกรรม
- สามารถระดมคนให้เข้าร่วมงานได้มาก
- มีการระบุช่วงเวลาที่แน่นอน ซึ่งเป็นหลักประกันหนึ่งของความยั่งยืนของพิธีกรรม
- เนื่องจากพิธีกรรมมีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย แม้บางบทบาทเลื่อนหาย แต่บางบทบาทก็ยังคงอยู่ ทำให้พิธีกรรมไม่สามารถถูกกลบเลือนไปได้ง่าย ๆ

ข้อจำกัดของสื่อพิธีกรรม

- พิธีกรรมทุกอย่างต้องเป็น ของจริง เพราะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้เลียนแบบได้ยาก ดังนั้นเมื่อจะทำการส่งเสริมและเผยแพร่จึงเป็นข้อจำกัด
- พิธีกรรมที่มีการระบุช่วงเวลาไว้อย่างแน่นอน ก็ทำให้ “การผลิตซ้ำ” ทำได้ยาก
- เนื่องจากพิธีกรรมมีส่วนประกอบทั้ง รูปแบบ และเนื้อหา / คุณค่า / ความหมาย แต่ในส่วนหลังซึ่งมองเห็นไม่ได้นั้น โอกาสที่จะสืบทอดก็เสี่ยงต่อการได้รับการสืบทอดเฉพาะส่วนที่เห็นเท่านั้น ทำให้พิธีกรรมไม่สมบูรณ์

หลักการในการศึกษาสื่อพิธีกรรม

หลักการสำคัญที่จะเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสื่อพิธีกรรมนั้น ประกอบไปด้วย หลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549, น. 8)

1. แนวคิด / หลักการ / ทฤษฎีในการทำงาน (ปรียัติ) ถือเป็นหลักของการเริ่มต้นทำการศึกษารูปแบบ ระเบียบและมีขั้นตอนชัดเจน
2. ลงมือ (ปฏิบัติ) เป็นขั้นตอนของการแปรแนวคิดให้กลายเป็นการลงมือปฏิบัติจริง
3. ติดตาม / ประเมินผล (ปฏิเวช) เป็นขั้นตอนของการติดตามประเมินผลของการทำงานเพื่อนำมาพัฒนา / ปรับปรุงการทำงาน และเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

4. นอกจากนั้นก่อนที่เราจะทำการศึกษาเกี่ยวกับสื่อพิธีกรรม จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ คุณลักษณะของสื่อพิธีกรรมนั้น ๆ ด้วย

โดยกรอบเนื้อหาของการศึกษาเรื่องสื่อพิธีกรรมนั้นต้องประกอบด้วย 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์คุณลักษณะ (Attribute Analysis) ของสื่อพิธีกรรม

ในการที่จะศึกษาสิ่งใดนั้น ประการแรกเราต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติของสิ่งนั้นให้มากที่สุด เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะศึกษาและเข้าใจถึงตัวตนที่แท้จริงของสื่อที่บ้านนั้น ๆ ด้วย อันดับแรกที่เราควรจะศึกษาและเข้าใจก็คือ คุณลักษณะต่าง ๆ ของพิธีกรรม ซึ่งโดยหลัก ๆ แล้วยังประกอบด้วย

- คุณลักษณะที่ 1 : ประเภทของสื่อพิธีกรรม ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ มีการจัดแบ่งประเภทของพิธีกรรมโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ แตกต่างกันไป โดยอาจจะแบ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำตามวัฏจักรของชีวิต พิธีกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง พิธีกรรมส่วนบุคคล / กลุ่ม หรือพิธีกรรมส่วนรวม

- คุณลักษณะที่ 2 : ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชีวิตจริง เปรียบเสมือนการสร้างแบบจำลองเรื่อง “สื่อพิธีกรรม” กับ “บริบทของชีวิตที่เป็นจริง” โดยแยกโลกออกมาเป็น 2 โลก คือ โลกแห่งพิธีกรรม (Ritual world) และโลกแห่งความจริง (Real world / Daily Life)

- คุณลักษณะที่ 3 : การตรวจสอบสถานภาพปัจจุบันของพิธีกรรม เป็นการตรวจสอบสภาพความเป็นจริงของสื่อที่บ้านที่ดำรงอยู่ โดยสามารถจำแนกอาการ / สภาพของสื่อที่บ้านได้ดังนี้

ก. สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพ “สมบูรณ์แข็งแรงดี” คือ สื่อที่บ้านที่อยู่ในภาวะเข้มแข็ง คนในชุมชนให้ความสนใจและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ทุกคนได้รับรู้ความหมาย ความเป็นมาคุณค่าและบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมอย่างเต็มที่

ข. สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพ “ข้างนอกเข้มแข็ง แต่ข้างในกลวง” คือ สื่อพิธีกรรมที่มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องดูก็คึกคักเข้มแข็งดี แต่ว่าคุณค่า / รูปแบบเนื้อหาความหมายของตัวพิธีกรรมเริ่มเลอะเลือนไปจากเดิม อาการของสื่อที่บ้านชนิดนี้เริ่มจะกลายเป็นกระแสหลักของการทำงานด้านสื่อพิธีกรรม โดยเฉพาะเมื่อพิธีกรรมเริ่มมีสัดส่วนในเรื่องของธุรกิจเพิ่มมากขึ้น

ค. สื่อพิธีกรรมที่ “เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ” คือ ลักษณะของพิธีกรรมนี้เริ่มหดหายบ้าง ลดลงบ้าง ส่วนประกอบหลายอย่างเริ่มจางหายไป มีองค์ประกอบของสื่อพิธีกรรมไม่ครบถ้วน

ง. สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพ “มีแต่ทรงกับทวด” คือ สื่อพิธีกรรมในลักษณะเช่นนี้หากปล่อยไว้ มีโอกาสที่จะล้มหายจากไปในชุมชนเป็นอย่างมาก และก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนนั้น ๆ

เป็นอย่างมากตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะสื่อพิธีกรรมนั้นมีบทบาทหน้าที่ที่ไม่อาจจะประเมินค่าได้ต่อชุมชน

จ. สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพ “รอวันตาย” คือ เป็นสื่อพิธีกรรมที่แทบจะไม่ได้กระทำกันมานานแล้ว หรือมีผู้ทำพิธีกรรมได้เป็นคนสุดท้ายแล้ว เมื่อมีการทำพิธีกรรม รื้อฟื้นขึ้นมาแต่เมื่อผ่านพ้นไปแล้วก็เงียบหายไปอีก

ฉ. สื่อพิธีกรรมที่ “มรดกกรรมไปแล้ว” คือ ไม่เหลือให้เห็นในสภาพสังคมปัจจุบัน แล้วการรู้จักสถานภาพของสื่อพิธีกรรมที่กำลังจะศึกษา เปรียบเสมือนการเริ่มต้นที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจให้ถึงแก่นแท้ของตัวพิธีกรรม จะทำให้ทราบปัญหาใดที่ควรรีบเร่ง เยียวยาหรือแก้ไข เพื่อให้สื่อพิธีกรรมมีความครบถ้วน สมบูรณ์มากที่สุด

พิธีสามปีสี่รวงข้าวเป็นสื่อพิธีกรรมในชุมชนไทลื้อที่มีมายาวนาน หากวิเคราะห์ดูจากสภาพการณ์ปัจจุบันของพิธีสามปีสี่รวงข้าวจัดอยู่ในประเภทของ พิธีกรรมที่อยู่ในสภาพ “ข้างนอกเข้มแข็ง แต่ข้างในกลวง” แม้ชุมชนจะมีการสืบทอดพิธีกรรมนี้มาอย่างยาวนาน มีการสืบทอดรูปแบบและองค์ประกอบของพิธีกรรมมาก่อนข้างครบถ้วน แต่คนในรุ่นหลัง ๆ กลับเริ่มมีความรู้ถึงประวัติ ความเป็นมา และคุณค่าที่อยู่เบื้องหลังของพิธีกรรมน้อยมาก ดังนั้นการที่คนในชุมชนยังคงปฏิบัติพิธีกรรมนี้สืบทอดมาก็เป็นเหมือนเพียงแค่ทำตาม ๆ กัน ตามที่บรรพบุรุษได้เคยสั่งสอนและสร้างไว้ให้สมาชิกในชุมชน แต่ทว่ากลับขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมอย่างแท้จริง ที่สำคัญชุมชนเองก็ยังขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ถูกต้องแก่คนในชุมชนอย่างถูกวิธี และครบถ้วน ดังนั้นพิธีสามปีสี่รวงข้าวในปัจจุบันที่ยังคงมีอยู่นี้ จึงเป็นเพียงสื่อพิธีกรรมที่เคยยิ่งใหญ่ของชาวไทลื้อ แต่ทว่ารูปแบบ เนื้อหาภายในกลับเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนเดิม เพราะคนในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดการตระหนักถึงเนื้อแท้ของพิธีกรรมนี้ ดังที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์รายละเอียดให้เห็นในบทหลัง ๆ ของงานวิจัยชิ้นนี้ต่อไป

-คุณลักษณะที่ 4 : ผู้ที่เกี่ยวข้อง การสำรวจผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นอาจจะต้องศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง “ตัวต้นฉบับ / ในอดีต” กับ “สภาพปัจจุบันที่กำลังเป็นอยู่” เป็นการเปรียบเทียบด้วยเกณฑ์กาลเวลา ทั้งนี้แง่มุมในการสำรวจผู้เกี่ยวข้องในพิธีกรรมหนึ่ง ๆ นั้นจะต้องศึกษาถึง ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้เข้าร่วม วัยไหน เพศใด มีฐานะยังไง และยังคงต้องมองไปถึงบทบาทของผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมด้วยว่ามีบทบาท หน้าที่อะไร ซึ่งการศึกษาจุดนี้จะทำให้เราสามารถมองเห็นถึงความหลากหลายและซับซ้อนของพิธีกรรม นอกจากนี้ต้องศึกษาถึงหลักเกณฑ์ในการเข้าร่วมพิธีกรรมด้วย

- คุณลักษณะที่ 5 : ระบบการแบ่งงานกันทำ เนื่องจากสื่อพิธีกรรมมักเป็นสื่อที่ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ มากมาย จึงมีการจัดระบบการแบ่งงานกันทำอย่างแน่นนอนตายตัว

- คุณลักษณะที่ 6 : ช่วงเวลา / กาละ ในการทำพิธีกรรมใด ๆ นั้น จะมีการระบุช่วงเวลาและสถานที่เอาไว้อย่างแน่นนอน โดยที่ความยืดหยุ่นอาจจะเล็กน้อยแล้วแต่พิธีกรรมเราสามารถพิจารณาในเรื่องเวลาและกาละเทศะได้หลาย ๆ แบบ เช่น พิจารณาถึงความต่อเนื่อง / สม่่าเสมอ เพราะพิธีกรรมหลายประเภทมีการระบุเวลาเอาไว้อย่างแน่นนอน เช่น สงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งการระบุเวลาที่แน่นนอนนี้ส่งผลต่อความยั่งยืนของตัวพิธีกรรมเองด้วย หรือว่าจะพิจารณาเกี่ยวกับช่วงเวลาปกติ / ช่วงเวลาพิเศษ พิธีกรรมอย่างเช่น สงกรานต์ การแห่เทียนเข้าพรรษา ฯลฯ ถือเป็นพิธีกรรมที่กระทำกันในช่วงเวลาปกติ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสืบทอดดำรงอยู่ของตัวพิธีกรรมเอง แต่ก็จะมีพิธีกรรมบางประเภทที่กระทำในช่วงเวลาพิเศษเฉพาะที่มีปัญหา เช่น พิธีกรรมกินหมูล้างดิน ซึ่งทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาผู้หญิงที่ประพฤติก่อนออกนอกลู่ทางของชุมชนในเรื่องเพศสัมพันธ์

มิติในเรื่องช่วงเวลาอาจจะมีส่วนสืบเนื่องต่อมาถึงเรื่อง “การปรับเปลี่ยน” ว่าจะสามารถตรองได้หรือไม่ เพราะจุดแข็งในเรื่องของช่วงเวลาแต่ละพิธีกรรมนั้นไม่เหมือนกัน ดังนั้นช่วงเวลาจึงเป็นคุณลักษณะหนึ่งของพิธีกรรมที่ควรจะศึกษาอย่างละเอียดก่อนที่จะลงมือกระทำ

- คุณลักษณะที่ 7 : พื้นที่ / สถานที่ / เทศะ ต้องศึกษาว่าการใช้พื้นที่ / การตกแต่งสถานที่ / เทศะนั้นว่ามีเงื่อนไขอะไรบ้าง มีความเข้มงวดมากน้อยเพียงใด รวมถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการตกแต่งสถานที่นั้นคืออะไรด้วย

- คุณลักษณะที่ 8 : สิ่งของ / เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรม พิธีกรรม คือ การกระทำที่มีกรรมวิธีที่แน่นนอน เด่นชัด นั้นหมายรวมถึงการคัดเลือกสิ่งของ / เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรม ว่ามีเกณฑ์อย่างไร รวมถึงวิธีที่จะปฏิบัติต่อของสิ่งนั้นด้วย มิติที่ควรจะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ ประเภทและปริมาณของสิ่งที่ใช้ในพิธีกรรม ผู้จัดเตรียม ความเข้มงวดในการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ค่าใช้จ่าย และบทบาทของสิ่งของแต่ละอย่างในพิธีกรรม

- คุณลักษณะที่ 9 : ขั้นตอนของการทำกิจกรรม วิธีการแบ่งขั้นตอนของการทำกิจกรรมพิธีกรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ

1. ช่วงก่อนทำพิธีกรรม
2. ช่วงระหว่างทำพิธีกรรม
3. ช่วงหลังทำพิธีกรรม

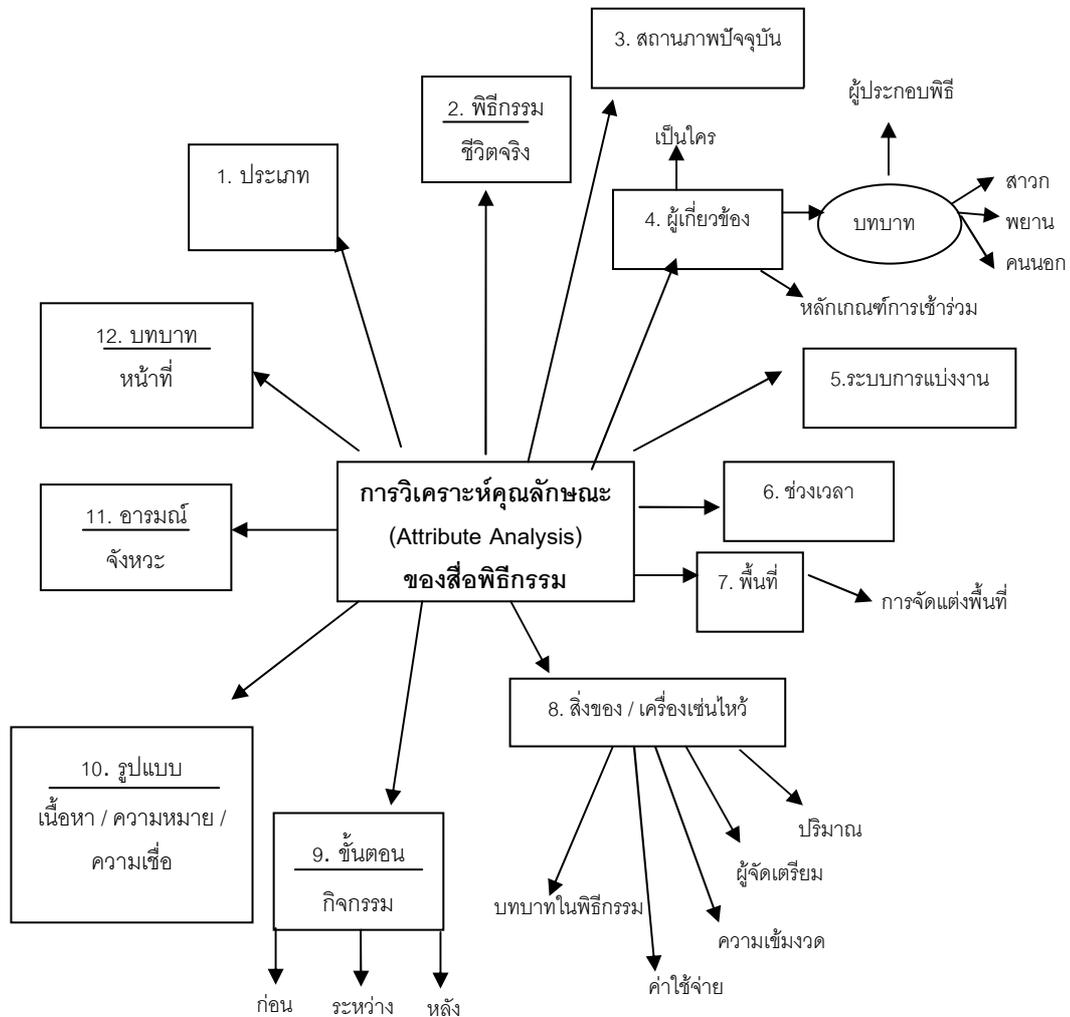
โดยความสำคัญของทั้ง 3 ช่วงนั้นต่างมีเท่า ๆ กัน ทั้งนี้เพราะว่าพิธีกรรมในปัจจุบันนี้มักจะเหลือแต่การทำรูปแบบ แต่เนื้อหาความหมายของพิธีกรรมนั้นได้หลุดหายไปจากความเข้าใจของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เปรียบเสมือน ร่างกายที่ไร้วิญญาณ ดังนั้นวิธีการที่จะฟื้นฟู ซ่อมแซม ปฏิสังขรณ์สื่อพิธีกรรมต้องกระทำทั้ง “ช่วงก่อนและช่วงหลัง” ควบคู่กันไปด้วย

- คุณลักษณะที่ 10 : รูปแบบ / เนื้อหา-ความหมาย-คุณค่า หลักแนวคิดหนึ่งในการนำมาวิเคราะห์ คือ “ทฤษฎีต้นไม้แห่งคุณค่า” ซึ่งมีใจความว่า สื่อพื้นบ้านทุกชนิดรวมถึงสื่อพิธีกรรมนั้น เปรียบเหมือนต้นไม้ ซึ่งจะประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนที่มองเห็นได้ (Visible) ได้แก่ ส่วนที่อยู่บนพื้นดิน คือ ลำต้น ดอกใบ กิ่งก้าน ส่วนนี้เรียกว่า “รูปแบบ” (Form) และส่วนที่มองไม่เห็น (Invisible) แต่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ส่วนนี้ได้แก่ส่วนที่อยู่ใต้ดิน คือ รากแก้ว รากฝอย ส่วนนี้เรียกว่า “เนื้อหา / คุณค่า” การประกอบพิธีกรรมไม่ว่าจะมีเป้าหมายเพื่อการสืบทอด / ฟื้นฟู / เผยแพร่ / ส่งเสริม ก็ต้องทำให้ครบเครื่องทั้ง 2 ส่วนประกอบกัน

- คุณลักษณะที่ 11 : อารมณ์ / จังหวะ มิติด้านอารมณ์ / ความรู้สึกนี้มีผลต่อผู้เข้าร่วมเป็นอย่างมาก การศึกษาถึงอารมณ์ของแต่ละกิจกรรมนั้นเพื่อมาพิจารณาถึงรหัส / ความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของการประกอบพิธีกรรม

- คุณลักษณะที่ 12 : บทบาท / หน้าที่ของสื่อพิธีกรรม ทั้งนี้จะต้องมีการทบทวนถึงเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมให้มีทิศทางโน้มนำไปสู่การพัฒนา เช่นต้องมีการเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน วิเคราะห์สถานการณ์ภาพของแต่ละหน้าที่ว่า อะไรที่คงอยู่ หายไป อะไรที่เพิ่มเติมเข้ามา อะไรที่ผิดเพี้ยน หรือ การจัดอันดับความสำคัญของแต่ละบทบาทหน้าที่และที่สำคัญต้องพิจารณาลงไปถึง การทำหน้าที่ต่าง ๆ นั้น ต้องการเรียกร้อง เงื่อนไข อะไรบ้าง

ภาพที่ 2.1
การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพิธีกรรม

ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549ก, น. 12

ส่วนที่ 2 การทำความเข้าใจกับคุณลักษณะขั้นมูลฐานของสื่อพิธีกรรม

หากทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะของสื่อพิธีกรรมแต่ละประเภทอย่างถ่องแท้และชัดเจน แจ่มแจ้งแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาขั้นต่อไป เพราะจะทำให้เราทราบว่า ต้องทำกิจกรรมอย่างไร ทำกิจกรรมอะไร และจะทำกิจกรรมกับใคร

หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการทำความเข้าใจในคุณลักษณะขั้นมูลฐานดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นดังนี้คือ

- คุณลักษณะที่ 1 : ประเภทของสื่อ

- คุณลักษณะที่ 2 : ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชีวิต
- คุณลักษณะที่ 3 : การตรวจสอบสถานภาพปัจจุบันของพิธีกรรม

ส่วนที่ 3 หลักทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาสื่อพิธีกรรม

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549ก) ได้กล่าวว่า หลักการ / แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาสื่อพิธีกรรมจะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นกรอบทิศทางการศึกษาอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเบื้องต้นต้องมีแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพิธีกรรมกับบริบทแวดล้อม / วิถีชีวิตที่เป็นจริง หรือที่เรียกว่า การวิเคราะห์บริบทของสื่อพิธีกรรม (Contextual analysis of ritual) ทั้งนี้เพราะว่าพิธีกรรมใด ๆ นั้นจะเป็น “ภาพสะท้อน / กระจกส่อง” ให้เห็นบริบท / สภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของชุมชนนั้น ๆ เสมอ โดยอาจจะพิจารณาว่าหากบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมจะสามารถดำรงอยู่ได้หรือไม่ และหากเราทำการศึกษาค้นคว้า และรื้อฟื้นพิธีกรรมนั้นกลับคือมาสู่สังคมแล้ว ชุมชน / สังคมจะตระหนักถึงคุณค่า / เนื้อหา / ความหมายที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมนั้นหรือไม่ อย่างไร

จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า สื่อพิธีกรรม เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งนั้น รูปแบบของการสื่อสารก็ยังคงยึดตามหลักแบบจำลอง ผู้ส่งสาร (Sender) – สาร (Message) – ช่องทางการสื่อสาร (Channel) – ผู้รับสาร (Receiver) การที่จะศึกษารายละเอียดในเรื่องของพิธีกรรม ด้านหนึ่งนั้นต้องมีการศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารทั้งกระบวนการด้วย ว่าเกิดปัญหาขึ้นตรงจุดไหน จุดไหนมีข้อเด่น ข้อด้อยอย่างไร เป็นการประเมินอาการของปัญหาเบื้องต้น เพื่อที่เราจะสามารถวิเคราะห์และแก้ปัญหาในระบบการสื่อสาร S-M-C-R ได้ตรงจุด เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษา / ทำงานมากยิ่งขึ้น

ในการศึกษาในเรื่องของพิธีกรรมเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะต้องมีความคิดของ “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม” เข้ามาเป็นแรงขับเคลื่อนเพื่อมิให้สื่อพิธีกรรมนั้นสูญหายไป (ขอกล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องนี้ในหัวข้อของหลักทฤษฎีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรม ในหัวข้อต่อไป)

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549ก) ได้เสนอแนวความคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะสามารถทำให้เข้าใจถึงสื่อพิธีกรรมอย่างลึกซึ้งก็คือ การศึกษาในเรื่องของโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred world) กับ โลกสามัญ (Secular world) เพราะโดยส่วนใหญ่ หากกล่าวถึงสื่อพิธีกรรมแล้วย่อมต้องมาคู่กับความเชื่อในเรื่องศาสนาด้วย ซึ่งจากปรากฏการณ์ในปัจจุบันนี้บริบทของสังคมมีส่วนทำให้สื่อพิธีกรรมเกิดความเสื่อม / คลายความศักดิ์สิทธิ์ เพราะปัจจัยอื่นแทรกแซงมากมาย หรือ Peter Berger ได้เรียกกระบวนการนี้ว่าเป็นกระบวนการกลายไปสู่โลกสามัญ / โลภียะ

(Secularization) ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในสังคมยุคสมัยใหม่ (Modern world) การศึกษาในด้านนี้จะทำให้เรามองเห็นถึงความสัมพันธ์ และความหมายที่แฝงอยู่ในตัวตนของสื่อพิธีกรรม และเมื่อมีการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาแล้วนั้น ก็จะเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้การรื้อฟื้นพิธีกรรมนั้นมีความสมบูรณ์อย่างยิ่ง

แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรม

สื่อพิธีกรรมเป็นสื่อที่ทรงคุณค่าต่อบุคคล กลุ่มและชุมชน ดังนั้นจึงสมควรปล่อยให้สมบัติทางวัฒนธรรมชิ้นนี้ได้เลื่อนหายไปจากสังคม คุณค่าของสื่อพิธีกรรม เกิดจาก ศักยภาพในการทำหน้าที่ที่หลากหลาย รอบด้าน ครอบคลุมแทบจะทุกมิติของบุคคลและสังคม โดยสามารถจำแนกบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมได้ดังนี้

1. หน้าที่ระดมพลังชุมชน เช่น สื่อพิธีกรรมจุลกฐิน / กฐินแล่น ซึ่งต้องการการระดมแรงงานผู้คนอย่างมหาศาล และจะต้องทำทุกอย่างให้เสร็จภายในวันเดียว หากปีใดชุมชนไม่สามารถจัดงานจุลกฐินได้ ก็แสดงว่า พลังสามัคคีของชุมชนเริ่มลดระดับลง
2. หน้าที่สืบทอดความเชื่อ เช่น พิธีกรรมพอกไห่วีฬูปูย่า พอกรำผีให้ หรือแข่งชะนามที่สืบทอดความเชื่อในผีบรรพบุรุษ
3. หน้าที่ในการสร้างภราดรภาพ / เอกภาพ / ความสามัคคีเป็นปึกแผ่น ที่เป็นคุณค่าซึ่งมีอยู่ในแทบทุกพิธีกรรม เช่น พิธีการหล่อเทียนจากน้ำตาเทียน
4. หน้าที่ในการสร้าง / สืบทอดอัตลักษณ์ / ตัวตน ตัวอย่างเช่น แม้ว่าชุมชนอื่นจะมีการทอดกฐินและมีการรำรำ แต่ก็มีเฉพาะชาวส่วยที่บ้านยางตะพายเท่านั้นที่มีการ “รำตักได้” อันเป็นอัตลักษณ์ของที่นี่ อัตลักษณ์ / ตัวตนนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญของวัฒนธรรมที่มี พลังภาพในการสร้างความรู้สึกมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีพลังเป็นของตนเอง
5. หน้าที่ในการสร้างความอบอุ่น / ความมั่นคงทางจิตใจ เช่น ในช่วงเวลาปกติพิธีกรรมสวดสรรภัญญะที่ช่วยให้มีความมั่นคงมีสมาธิ หรือการบนบานศาลกล่าว การเสี่ยงทายมักเป็นเดี่ยวนึ่งหนึ่งของพิธีกรรม
6. หน้าที่ให้ความบันเทิง ในงานพิธีกรรมมักจะมีการแสดง การละเล่น เป็นส่วนประกอบที่ให้ความสนุกสนาน
7. หน้าที่ในการจัดระเบียบทางสังคม เช่น พิธีกินหมูด่างดิน ซึ่งเป็นพิธีกรรมลงโทษ (เชิงสัญลักษณ์) แก่ผู้หญิงที่ท้องก่อนแต่งงาน เพื่อเป็นการปรามผู้หญิงคนอื่น ๆ ในชุมชนให้ประพฤติอยู่ในร่องในรอย

8. หน้าที่ปลอบขวัญ / คลายความกังวล ในช่วงเวลาที่ชีวิตของผู้คน / ชุมชนต้องเผชิญปัญหาหรือภาวะวิกฤติ ก็จะมีพิธีกรรมที่ทำหน้าที่ปลอบขวัญ เช่น พิธีเหยา พิธีสืบชะตา

9. หน้าที่ให้แนวทางในการดำรงชีวิต เช่น การจัดการกับสภาพแวดล้อม อาทิ พิธีสืบชะตาแม่น้ำก็ให้แนวทางการใช้น้ำอย่างรู้รักษาทรัพย์ภรณ์น้ำ

10. หน้าที่ในการเป็นยาสมานแผลชุมชน เมื่อคนมาอยู่รวมกันมาก ๆ ความขัดแย้งก็ย่อมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านผลประโยชน์ อำนาจ หรือเรื่องส่วนตัว และเมื่อเกิดรอบร้าวขึ้นในชุมชน สื่อพิธีกรรมที่ให้คุณค่าเรื่อง “การให้อภัย การอโหสิกรรมต่อกัน” จึงสามารถสมานรอยร้าวนั้นได้ เช่น โครงการเทศน์มหาชาติ วัดศรีสุพรรณ จ.เชียงใหม่

11. หน้าที่ในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (Collective memory) ในทุกชุมชนที่มีอายุยาวนานหลายชั่วคน ย่อมมีเรื่องราว มีประวัติศาสตร์ มีตำนานเกิดขึ้นมากมาย ในวาระที่มีโอกาสทำพิธีกรรมนี้ ก็จะมีการเล่าเรื่องราวในอดีต ประวัติบุคคล หรือตำนานความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนให้ผู้ที่มาร่วมพิธีฟัง เรื่องราวความทรงจำร่วมกันนี้จะทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างสรรคหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น การสร้างตัวตน / อัตลักษณ์ร่วมกัน (collective identity) เชื่อมร้อยความสัมพันธ์ระหว่างคนหลาย ๆ รุ่น เป็นต้น

12. หน้าที่การอบรมบ่มเพาะ หน้าที่นี้จัดเป็นหน้าที่ที่ให้ความสำคัญมากที่สุดหน้าที่หนึ่งของสื่อพิธีกรรม เพราะในทุกขั้นตอนของสื่อพิธีกรรมนั้น เมื่อวิเคราะห์ลงไปจนถึงที่สุดแล้วจะพบว่า ล้วนเป็นวิถีทางในการอบรมบ่มเพาะคนรุ่นหลังในทางใดทางหนึ่งทั้งสิ้น เช่น การอบรมบ่มเพาะด้านทักษะ อันได้แก่ การฝึกรำยา การฝึกทำบายศรี การฝึกทอผ้าปั่นด้าย ฯลฯ การอบรมบ่มเพาะด้านลักษณะนิสัย เช่น ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ฯลฯ ดังนั้นในบรรดาพิธีกรรมไว้ครุหรือเข้าทรงวิญญาณบรรพบุรุษจึงมักมีการอบรมสั่งสอนจากวิญญาณครูบาอาจารย์หรือปู่ย่าตายายอยู่เสมอ

13. หน้าที่ในการแสดงออกความรู้สึกร่วมกัน เมื่อเวลาบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชุมชนต้องพบกับเหตุการณ์ร้ายหรือดี คนอื่น ๆ ในชุมชนก็จะรู้สึกที่ตนเองได้พบกับเหตุการณ์นั้นไปด้วยเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง

14. ทำหน้าที่เป็นคลังเก็บความรู้ พิธีกรรมทำหน้าที่เป็น “ห้องสมุด / พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” ซึ่งจัดเก็บองค์ความรู้เรื่องต่าง ๆ ของชุมชนเอาไว้

จากหน้าที่อันหลากหลายที่ได้กล่าวมานั้น ในแต่ละพิธีกรรมก็อาจจะเลือกทำหน้าที่กันไปตามความเหมาะสม แต่ทั้งนี้หน้าที่ที่เป็นพื้นฐานที่สุดซึ่งทุกพิธีกรรมจะต้องมีก็คือ การทำบทบาทหน้าที่เชื่อมประสานความสัมพันธ์ 3 รูปแบบในเวลาเดียวกัน ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ได้แก่

- ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัตถุ / สิ่งของ / ธรรมชาติ
- ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดที่เชื่อถือ (พระเจ้า/ ผี/หลักธรรม ฯลฯ)
- ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน

จากหน้าที่นี้ ทำให้ช่วงเวลาของการทำพิธีกรรมเป็น ช่วงเวลาโอกาสพิเศษ ที่จะเผยแสดงให้มนุษย์ได้ประจักษ์ถึงสิ่งที่สูงส่งกว่ากว้างไกลกว่าประสบการณ์ที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่จับต้องมองเห็นได้และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่การสื่อสารของพิธีกรรมก็มักจะเข้มข้นและเคร่งครัดกว่าการสื่อสารทั่วไปในภาวะปกติ

ส่วนที่ 4 กระบวนการทำงาน

จากทั้ง 3 กระบวนการที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นหลักพื้นฐานที่จะทำการศึกษาในเรื่องของสื่อพิธีกรรมได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ ดังนั้นหากเราทำการวิเคราะห์ และทำความเข้าใจกับสื่อพิธีกรรมมาผนวกเข้ากับกรอบแนวคิดในการศึกษาที่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ก็จะทำให้เราทราบปัญหาที่แท้จริง และสามารถเข้าไปแก้ไขได้ตรงจุด ได้ครอบคลุมและครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่จะสืบทอดสื่อพิธีกรรมให้คงอยู่กับชุมชนไปอย่างยั่งยืน

การนำเอาแนวคิดเรื่องสื่อพิธีกรรมตามที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ จะเป็นแนวทาง / หลักปฏิบัติในการที่จะเริ่มศึกษา “พิธีสามปีสี่รวงข้าว” ของชาวไทลื้อได้เป็นอย่างดี ซึ่งโดยหลักการแล้วก็จะเริ่มเข้าไปคลุกคลี ทำความรู้จัก รวมถึงเข้าไปตรวจสอบสภาพการณ์ปัจจุบันของพิธีสามปีสี่รวงข้าว ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นนั้นพบว่า แม้ตัวพิธีกรรมจะมีการกำหนดเวลาไว้อย่างชัดเจนคือ 3 ปี / ครั้ง แต่ทั้งนี้คนไทลื้อในชุมชนก็ยังมี การสืบทอดมากันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ยาวนาน แต่ถึงแม้พิธีกรรมยังคงอยู่ แต่เบื้องลึกที่แฝงอยู่ในรายละเอียดอื่น ๆ ในคุณลักษณะของพิธีกรรม องค์ประกอบต่าง ๆ คุณค่า ความหมายอาจจะเปลี่ยนแปลงไป ตามสภาพแวดล้อมและสังคม เมื่อพิจารณาจาก “เงื่อนไขของช่วงเวลา” และวิวัฒนาการของคนในชุมชน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดเป็นตัวกำหนดว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลง หรือสิ่งใดยังต้องคงอยู่ไว้ หากมองในมุมมองของการสื่อสารนั้น สิ่งสำคัญจะอยู่ที่ ผู้รับสาร ของแต่ละช่วงบุคคล แต่ละยุคสมัยว่ามีกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดสื่อประเพณีดังกล่าวได้ครบเครื่องเหมือนที่บรรพบุรุษดั้งเดิมได้สั่งสมมาหรือไม่ อย่างไร

แนวคิดเรื่องการสื่อสารกับการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Production and Reproduction)

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) (อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2548, น. 395) เป็นนักวิชาการชาวอังกฤษจากสำนักเบอร์มิงแฮมคนหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นผู้บุกเบิกและวางรากฐานการศึกษาสื่อและวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยได้รับอิทธิพลด้านแนวคิดจากสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง แนวคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค โดยในช่วงแรกงานเขียนของเขาได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของเอฟ อาร์ ลีอาวิส (F.R. Leavis) ที่สนใจเกณฑ์สุนทรียะ แต่มาในยุคหลังจากที่เขาได้เขียนหนังสือชื่อ *The Long Revolution* (1961) วิลเลียมส์ก็เริ่มวิเคราะห์วัฒนธรรมด้วยแนวทางที่แตกต่างออกไปจากกระแสความคิดแบบ ลีอาวิส

แนวคิดของวิลเลียมส์ ที่ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ของการแบ่งวัฒนธรรมไว้ว่า ในยุคปัจจุบัน ไม่มีพื้นที่เฉพาะสำหรับ “วัฒนธรรม” หรือ “ศิลปะ” ของคนในกลุ่มสังคมใดกลุ่มสังคมหนึ่ง อีกต่อไปแล้ว ทุกสิ่งล้วนแล้วแต่เป็น “ศิลปะ” ที่ถูกผลิต ลงทุน เผยแพร่ ซื้อมา ขาย บริโภค และแสวงหากำไรได้เหมือนกันทั้งสิ้น วิลเลียมส์ได้จำแนก “วัฒนธรรม” ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (lived culture) อันหมายถึง วัฒนธรรมทุกอย่างที่มีอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งและในสถานที่หนึ่ง และเฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลา สถานที่นั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้

2. วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (recorded culture) อันได้แก่บางส่วนของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ในกลุ่มที่ 1 และได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมา ซึ่งวิลเลียมส์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” (culture of the period)

สำหรับ “วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้” ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการ “ประเพณีในการเลือกสรร” (Selective tradition) กล่าวคือผู้คนในสังคมจะมีกระบวนการจัดระบบและจัดลำดับความสำคัญของ “วัฒนธรรม” ทั้งหลายไว้ และเนื่องจากว่าในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ๆ ตลอดเวลา แต่ ประเพณีในการเลือกสรร จะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้นที่จะถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป และทุกครั้งที่มีการประเพณีในการเลือกสรรเกิดขึ้นจะมีการตีความหมายใหม่ให้กับวัฒนธรรมที่จะถูกบันทึกไว้เสมอ

เนื่องจากชาวไทยถือเป็นกลุ่มชนที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และมีเอกลักษณ์ของตนเองในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัว ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมถึงวิถีชีวิต ส่วนหนึ่งที่ชาวไทยต้องยังคงรักษาเอกลักษณ์และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันก็คือ พิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้สืบ

เนื่องมาจากความเชื่อจากบรรพบุรุษที่สั่งสอนต่อ ๆ กันมาชาวไทลื้อเองก็ยึดมั่น และก็ปฏิบัติตามกันมาจนกลายเป็นประเพณีสำคัญของชุมชนไปแล้ว พิธีสามปีสี่รวงข้าวนั้นก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของบรรดาพิธีกรรมไทลื้อที่ได้รับการสืบทอดจากคนในชุมชน ด้วยวัตถุประสงค์หลักของการจัดพิธีกรรมก็คือ ต้องการให้ระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ระลึกถึงบุญคุณพ่อหลวงเมืองลำที่เป็นผู้บุกเบิกให้เกิดชุมชนไทลื้อขึ้น ทั้งนี้ก็จะมีในเรื่องของความสามัคคีของคนในชุมชน ถือเป็นการจัดระเบียบให้ชุมชนก่อให้เกิดความเข้มแข็งในกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย

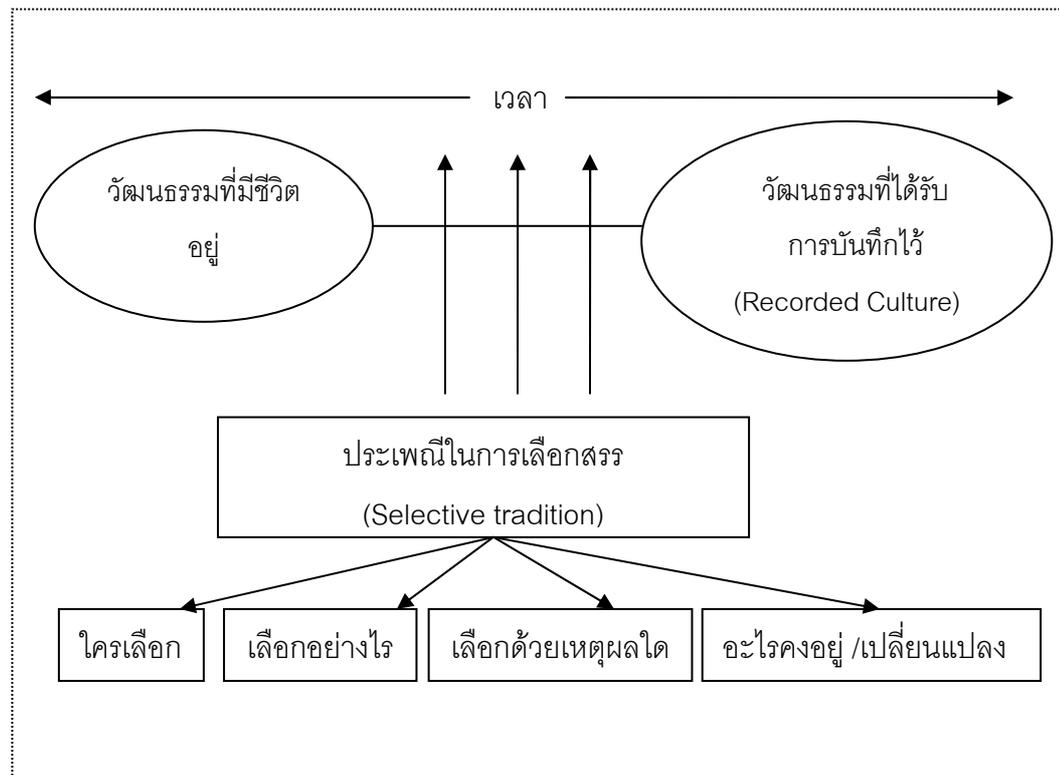
อาจกล่าวได้ว่า พิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้เป็นประเพณีที่ถูกเลือกสรรจากคนในชุมชนให้มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาด้วยคุณค่าของพิธีกรรมที่ได้ทำบทบาทหน้าที่ที่สำคัญยิ่งแก่ชุมชนชาวไทลื้อดังที่ได้กล่าวมา แม้ว่าในปัจจุบันบทบาทหน้าที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่สิ่งสำคัญก็คือการรักษาและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชุมชน

เมื่อเกิดวัฒนธรรมใด ๆ ขึ้นมาแล้วย่อมต้องก่อให้เกิดการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรมดังกล่าวตามมา โดยเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงที่ว่า วัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนได้รับการผลิตขึ้นอยู่ตลอดเวลาในทุกสถานที่ เช่น เกิดความคิดใหม่ ๆ อยู่ทุกแห่ง เกิดคำใหม่ ๆ ขึ้นอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ถ้าวัฒนธรรมที่กำเนิดขึ้นมาใหม่นี้ไม่ได้รับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดในครั้งต่อไป วัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมีอายุเพียงสั้น ๆ แล้วก็จะสูญหายไป แม้วัฒนธรรมเก่าแก่ ดั้งเดิมก็ต้องเป็นไปตามหลักการนี้เช่นกัน ดังนั้น การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม จึงเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ และเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของวัฒนธรรมนั้น

ประเพณีในการเลือกสรร (Selective tradition) และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Reproduction)

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2545, น. 214) ได้เน้นว่าแนวทางในการศึกษาวัฒนธรรมนั้นต้องพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม คือต้องศึกษากระบวนการผลิตวัฒนธรรม (Production) และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมนั้น (Reproduction) ต้องศึกษาว่าวัฒนธรรมนั้นผลิตขึ้นมาอย่างไร ใครผลิต ดำเนินการอย่างไรซึ่งสามารถเขียนออกมาเป็นแผนผังได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.2
กระบวนการผลิตวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่อง การผลิต และ การผลิตซ้ำ จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อมีการผลิตวัฒนธรรมใดขึ้นมาแล้ว จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่เสมอ จึงจะเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยาวนานของสิ่งนั้น ในเรื่องของสื่อพื้นบ้านก็เช่นกัน หากขาดการผลิตซ้ำ สื่อนั้นก็สูญสลายได้ โดยในขั้นตอนของการวิเคราะห์นั้น เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ได้เสนอว่า เราไม่สามารถที่จะแยกดูกิจกรรมย่อย ๆ อันใดเพียงอันเดียวได้ ทั้งนี้เพราะสังคมเราประกอบขึ้นด้วยตาข่ายแห่งความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมย่อย ๆ ที่มีผลกระทบถึงกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเราจึงต้องวิเคราะห์เพื่อค้นหา “ความสัมพันธ์” (Relationship)

ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นมาหรือการเลือกเอาสื่อพื้นบ้านบางอย่างขึ้นมาใช้ประโยชน์ ก็ต้องมีการศึกษา ตาข่ายแห่งความสัมพันธ์ ที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้านว่ามีองค์ประกอบย่อยอะไรบ้างและมีรูปแบบความสัมพันธ์กันอย่างไร เพราะหากเราผลิตซ้ำแต่เฉพาะปฏิบัติการย่อยเพียงอันเดียวโดยไม่ได้พิจารณาปฏิบัติการย่อยอื่น ๆ ที่อยู่ในตาข่ายนี้ ความหมายและคุณค่าของสื่อพื้นบ้านนั้นก็จะมีเหมือนเดิม

กาญจนา แก้วเทพ (2549ก, น. 48) ได้เสนอแนะหลักการสำคัญของทฤษฎี “การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด” ไว้ดังนี้

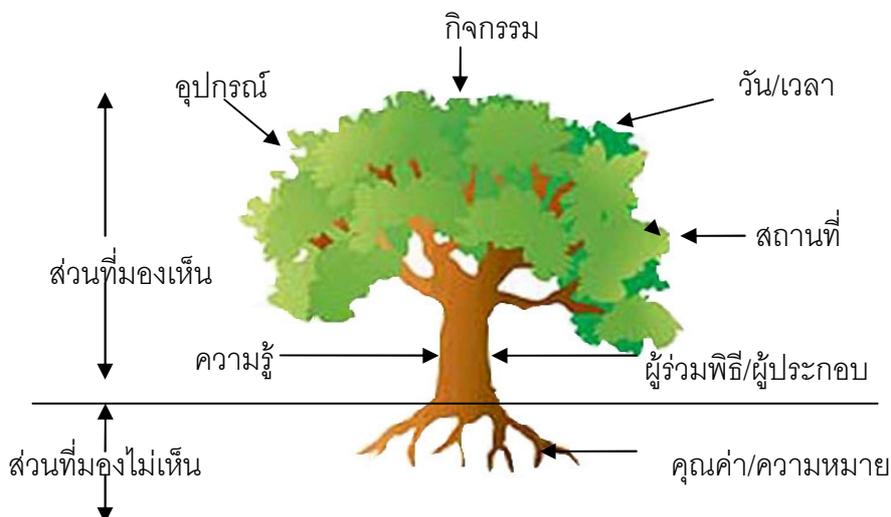
1. วัฒนธรรม / สื่อพื้นบ้าน / สื่อพิธีกรรมนั้นเป็นสิ่งต้องผ่าน “กระบวนการผลิต” (cultural production) ซึ่งกระบวนการนั้นก็ต้องมีองค์ประกอบของการผลิตอย่างครบครัน เช่น มีผู้ผลิต มีวัตถุดิบ มีสถานที่ มีกรรมวิธีในการผลิต มีอุปกรณ์ เครื่องมือ มีผู้ต้องการใช้ผลผลิต ฯลฯ หากกลุ่มใดสามารถผลิตซ้ำได้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอตลอดเวลา วัฒนธรรมหรือสื่อพิธีกรรมของคนกลุ่มนั้นก็จะสามารถคงอยู่ไปได้ยาวนาน

2. “การผลิตซ้ำ” ของวัฒนธรรมก็คือการทำกิจกรรมผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดกระบวนการสื่อสารทั้ง 4 มิติคือ สืบทอดหรือเพิ่มขยายผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทาง/สื่อ และผู้รับสาร

3. ในการผลิตซ้ำนั้นจะต้องมีลักษณะ “ครบเครื่องเรื่องการผลิต” กล่าวคือไม่ได้ผลิตเพียงเพื่อให้ได้ผลผลิตเท่านั้น หากทว่า “เป็นการผลิตที่มีแนวคิดบางประการ” กำกับไว้อยู่เบื้องหลัง ดังจะแสดงให้เห็นจากแผนภาพ “ทฤษฎีต้นไม้แห่งคุณค่า” ดังนี้

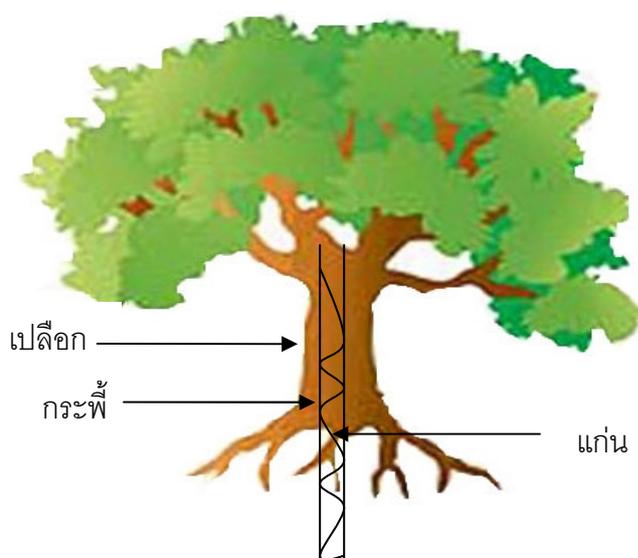
3.1 การผลิตซ้ำในแนวคิด เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นด้านการสืบทอดของพิธีกรรม โดยการพิจารณาด้านไม้วัฒนธรรม / สื่อพิธีกรรมนั้นจะมีทั้งส่วนที่เป็น “ดอก ใบ ผล” ซึ่งเปรียบได้กับ วันเวลาของการจัดงาน อุปกรณ์ / เครื่องเช่นไหว้ต่าง ๆ สถานที่ที่การจัดงานซึ่งต้องสะดวกต่อการจัดพิธีกรรมเป็นต้น ส่วนประกอบของพิธีกรรมที่เป็น ดอก ผล ใบ นั้นสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายตามสภาพสังคมปัจจุบัน ส่วน “ลำต้น” เปรียบได้กับ ผู้เข้าร่วมพิธี / ผู้ประกอบพิธี และความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ซึ่งในปัจจุบันนี้ ผู้เข้าร่วมพิธีมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมน้อยมาก อังสงผลทำให้การสืบทอดพิธีกรรมเริ่มไม่ครบถ้วน สมบูรณ์เหมือนสมัยก่อน และ “รากเหง้า” ซึ่งเปรียบได้กับ คุณค่าของพิธีกรรมที่แฝงอยู่เบื้องหลังของการประกอบพิธี ซึ่งก็คือ การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน สืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีและสืบทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การผลิตซ้ำในแนวคิด ก็คือต้องผลิตให้ครบองค์ประกอบต้นไม้ทั้งต้น โดยเฉพาะส่วนที่เป็นรากเหง้า (ส่วนที่มองไม่เห็น)

ภาพที่ 2.3
ต้นไม้แห่งคุณค่า (การผลิตซ้ำในแนวตั้ง)

3.2 การผลิตซ้ำในแนวนอน เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นด้านการปรับตัวของพิธีกรรม โดยพิจารณาจากด้านนอกสุดเข้าไปสู่ส่วนในสุด แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ เปลือก ซึ่งเป็นส่วนที่สามารถปรับตัว หรือปรับประยุกต์ตามวัฒนธรรมได้ เปรียบได้กับ ช่วงเวลา ของการประกอบพิธีกรรม ข้าวของ/อุปกณ์ที่ใช้ในการทำพิธี เป็นต้น “กระพี้” เป็นส่วนที่สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับสภาพการณ์ของวัฒนธรรม แต่หลัก ๆ แล้วต้องยังคงอยู่ เช่น สถานที่ ซึ่งในปัจจุบันคนในชุมชนจะเป็นคนเลือกเอาสถานที่ที่สะดวกแก่คนในชุมชนเป็นหลักแต่ยังคงต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนในชุมชนร่วมอยู่ด้วย ในปัจจุบันชาวไทลื้อ บ้านลำ จึงมีสร้างอนุสาวรีย์เจ้าหลวงเมืองลำไว้ที่ทำหมูป่าน เพื่อให้สะดวกแก่การประกอบพิธีกรรมนี้โดยเฉพาะ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นมติของคนในชุมชนด้วยถึงจะทำการย้ายสถานที่ได้ เป็นต้น “แก่น” เป็นส่วนที่อยู่ในส่วนในสุดและมีความสำคัญมากที่สุด หากขาดส่วนนี้ไป ถือว่าวัตถุประสงค์ของวัฒนธรรมนั้นก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน เปรียบได้กับคุณค่าที่แฝงอยู่เบื้องหลังของการประกอบพิธีกรรม เช่น ความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน เป็นต้น โดยในแต่ละยุคของการสืบทอดพิธีกรรมนี้ต่างยังคงสามารถคงคุณค่าและความหมายในส่วนของแก่นแท้ของพิธีกรรมไว้ได้เหมือนสมัยอดีต เพียงแต่ความเข้มข้นอาจจะลดลงไปบ้างตามกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

แผนภาพที่ 2.4
3 ชั้นของต้นไม้แห่งคุณค่า (การผลิตซ้ำในแนวนอน)

การวิเคราะห์สี่พื้นบ้านตามแนวคิด “ต้นไม้แห่งคุณค่า” นั้นจะต้องทำการวิเคราะห์ถึงส่วนประกอบทั้งหมดของตัวพิธีกรรมว่ากระบวนการการผลิตนั้นได้มีการผลิตซ้ำอย่างครบถ้วนหรือไม่ หากพบส่วนที่ขาดหายไปนั้น ต้องพิจารณาว่าส่วนประกอบนั้นสำคัญมากน้อยแก่ตัวพิธีกรรมอย่างไร หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้ก็เช่นกัน จะต้องใช้หลักเกณฑ์การวิเคราะห์เพื่อดูกระบวนการของการสืบทอดทั้งหมดในพิธีกรรมว่าเป็นอย่างไร คุณค่า ภูมิปัญญายังมีอยู่ครบถ้วนหรือไม่ หากทราบว่าขาดตกบกพร่องในส่วนไหนของต้นไม้ต้นนี้แล้วก็จะสามารถหาแนวทางในการสืบทอดการผลิตให้ครบเครื่องต่อไป

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism Theory)

แนวคิดสำนักหน้าที่นิยม (Functionalism Theory) เน้นว่าส่วนประกอบย่อยทุกส่วนจะต้องทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด เพื่อความมีเสถียรภาพของสังคม (Stability) การสื่อสารในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งในสังคมจึงมักเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่รวมอยู่กันเป็นสังคม เป็นตัวเชื่อมเพื่อทำให้เกิดการรวมตัวกันของทุกส่วนในสังคม เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ

สังคม และพยายามตอบสนองของความต้องการของสมาชิกในสังคม ทั้งที่เป็นรายบุคคลและที่เป็นกลุ่มก้อนอย่างสม่ำเสมอ

คณะกรรมการแม็คไบรด์ (ขนิษฐา นิลผิง, 2549, น. 19) ได้สังเกตเห็นบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารและทำการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร และการทำการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. การให้ข่าวสาร (Information) หมายถึง การเก็บ รวบรวม การประมวล และเผยแพร่ข้อมูลข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีปฏิกริยาอย่างถูกต้อง ตามสภาวะบุคคล สภาพแวดล้อมสังคม และนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง

2. สังคมประกิตหรือสังคมกรรม (Socialization) ได้แก่ การได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจที่จะให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะสมาชิกสังคม ช่วยให้เกิดสำนึกในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

3. การกระตุ้นเร้า (Motivation) หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้ไปสู่เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวของสังคม และกระตุ้นให้คนเกิดความพยายามและตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว

4. การถกเถียงอภิปราย (Debate and Discussion) คือ การแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความตกลงยินยอมที่มีผลดีต่อส่วนรวม รวมทั้งการแสวงหาพยานหลักฐานมากระตุ้นให้สาธารณชนสนใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรมของส่วนรวมไม่ว่าในระดับท้องถิ่น ระดับชาติหรือระดับนานาชาติ

5. การให้การศึกษ (Education) คือ การสื่อสารเข้ามาช่วยถ่ายทอดวิชาความรู้ทำให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา ทักษะ และสมรรถภาพของบุคคล

6. การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion) หมายถึง การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมเพื่อธำรงรักษา และพัฒนาวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมสติปัญญา และจินตนาการของปัจเจกชนรวมทั้งกระตุ้นความต้องการและความคิดสร้างสรรค์ในสุนทรียภาพ

7. การให้ความบันเทิง (Entertainment) คือ การถ่ายทอดแพร่กระจายผลงานทางการละครฟ้อนรำ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น และศิลปะต่าง ๆ โดยอาศัยเครื่องหมายสัญลักษณ์ เสียง และภาพ ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และการพักผ่อนหย่อนใจ

8. การบูรณาการ (Integration) คือ การให้บุคคล กลุ่มและประชากรได้รับรู้ข่าวสารที่มีความหลากหลาย ซึ่งจำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจซึ่งกันและกันในแง่การดำรงชีวิต ทักษะ และความใฝ่ฝันของผู้อื่นในสังคมด้วย

Harold D. Lasswell (อ้างถึงใน จิตตนา หนูณะ, 2533, น. 20) นักทฤษฎีรัฐศาสตร์ ผู้วางระบบเรื่องหน้าที่ของกระบวนการสื่อสารได้กล่าวไว้ว่า สังคมแต่ละสังคมต่างก็มีความต้องการและมีค่านิยมที่แตกต่างกันไป เช่น ในสังคมอุตสาหกรรมมีค่านิยมหลัก ๆ ได้แก่ ความมั่งคั่ง อำนาจ ฯลฯ ค่านิยมเหล่านี้ต้องทำงานโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ ที่โยงเกาะเกี่ยวกันเป็นตาข่าย Lasswell ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารว่ามีหน้าที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. หน้าที่ระแวดระวังสอดส่อง แจ้งข้อเท็จจริงให้กับสังคม (Surveillance of the Environment) โดยการรายงานข่าว การนำเสนอสิ่งที่เกิดขึ้นให้ประชาชนในสังคมทราบ ตลอดจนรายงานถึงอันตรายที่อาจจะมีผลกระทบต่อระดับสังคม ได้แก่ การเฝ้าดูสอดส่องเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมถึงภัยอันตรายที่อาจจะมีผลกระทบต่อสมาชิกของสังคม การนำเสนอข่าวจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้จากเหตุการณ์หรือแหล่งข่าว ไม่ใช่การตีความ และใช้ทัศนคติส่วนตัวของผู้รายงานเข้าไปร่วม

2. หน้าที่การวิพากษ์วิจารณ์สังคม การประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้อยู่รวมกัน (Correlation of the parts) การวิพากษ์วิจารณ์นั้นเป็นผลจากการให้คุณค่าของข่าวที่เกิดขึ้นในสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่าการวิจารณ์ไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่เป็นเพียงการตีความ (Interpretation) จากบรรดาเนื้อหาข่าวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การวิพากษ์วิจารณ์จึงเป็นการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ของข่าวสารนั้น ๆ กับทัศนคติผู้เขียน (ผู้ส่งสาร) เพื่อสนองต่อสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศของสังคมในขณะนั้น งานสื่อมวลชนในลักษณะนี้จึงเป็นการนำเสนอเพื่อโน้มน้าวใจผู้รับสารคล้อยตามสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อหวังให้เกิดความสอดคล้องทางความคิดและเอกภาพของสังคม ในการนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า

3. หน้าที่ถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Transmission of Social Inheritance) คือ การสะท้อนถึงวัฒนธรรมของสังคมและประสบการณ์ของผู้ส่งสาร นอกจากการที่สื่อมวลชนมีหน้าที่รายงานปรากฏการณ์และการตีความแล้วยังให้ความรู้ทั้งทางตรง (การให้การศึกษา) และทางอ้อม (การเรียนรู้ต่าง ๆ) ด้วยความรู้ดังกล่าว องค์ความรู้ (Body of Knowledge) ทางด้านวิชาการ ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม เป็นต้น การนำเสนอสาระความรู้จึงเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สังคม รวมทั้งเป็นความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ไปยังบุคคลรุ่นหลังด้วย

นอกจากนี้ Charles R. Wright ยังได้เสนอบทบาทเพิ่มเติมอีกประการหนึ่ง คือ

4. หน้าที่สร้างความบันเทิง (Entertainment) แม้ว่าการนำเสนอหน้าที่ด้านความบันเทิงของสื่อมวลชนจะไม่ค่อยได้รับความสนใจจากนักวิชาการเท่าไร แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อมวลชนทุกแขนงมักนำเสนอความบันเทิงมากกว่าอย่างอื่น สื่อพื้นบ้านในฐานะสื่อมวลชนจึงกลายมาเป็นสื่อกลางการสื่อสารของมนุษย์ในสังคม โดยมุ่งเน้นความบันเทิงเป็นสำคัญ แต่ความ

บันเทิงของสื่อพื้นบ้านก็ไม่ได้ไร้ซึ่งคุณค่าและคุณประโยชน์แต่อย่างใด หากแต่ความบันเทิงมักจะมี ข้อมูลข่าวสารในสังคมสอดแทรกอยู่ตลอดเวลา กิจกรรมบันเทิงของสื่อพื้นบ้านในฐานะสื่อมวลชน จึงเป็นกิจกรรมหลักที่แสดงถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อในการจรรโลงสังคม

Denis McQuail ได้วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยยกเอาทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) ทางสังคมวิทยาของ Robert Merton ขึ้นมา อ้างอิง ทฤษฎีนี้มองว่าสังคมคือระบบหนึ่งที่ประกอบด้วยระบบย่อยที่ยึดโยงกันอยู่ และช่วยกัน ทำงานคนละอย่างซึ่งล้วนแล้วแต่มีความจำเป็นต่อส่วนรวม สื่อมวลชนคือหน่วยงานหรือระบบ ย่อยหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะตอบสนองของความจำเป็นทางสังคมในด้านความต่อเนื่อง การรักษา ระเบียบ กฎเกณฑ์ การกระตุ้นเตือน การแนะแนวทาง และการปรับตัว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการมองบทบาทหน้าที่ของสื่อโดยทั่วไปนักทฤษฎีมัก เห็นบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในภาพรวม เนื่องจากการมองบทบาทหน้าที่ของสื่อจากกรอบ บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแม้ว่าทั้งสื่อมวลชนและสื่อพื้นบ้านจะเป็น “สื่อ” เหมือนกัน แต่เนื่องจากสื่อทั้ง 2 ประเภทมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันในประเด็นสำคัญหลายเรื่อง เช่น สื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น จึงทำให้หน้าที่ของสื่อพื้นบ้านแตกต่างกัน มีรูปแบบหลากหลาย และสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนตามวาระได้ ในขณะที่ การทำงานของสื่อมวลชนต้องเป็นไปตามมาตรฐานและนโยบายที่กำหนดไว้ สารที่สื่อออกมาจึงไม่ มีความหลากหลายเท่า ดังนั้นการนำกรอบบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนมาวางซ้อนกับสื่อพื้นบ้าน จึงไม่สามารถทำให้ได้คำตอบที่ลงตัวชัดเจน กล่าวคือ เราสามารถนำกรอบบทบาทหน้าที่ของ สื่อมวลชนมาใช้กับสื่อพื้นบ้านได้เพียงบางอย่างเท่านั้น อาทิ บทบาทหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร หรือความบันเทิง เป็นต้น

ดังนั้นทฤษฎีหน้าที่นิยมของสื่อพื้นบ้าน (Functionalism of Folk Media) นั้นจึงเกิด จากการที่ในแต่ละกลุ่มชุมชนแต่ละแห่งต่างมีการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตอบสนองต่อ ความต้องการของคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือสื่อพื้นบ้านก็เป็นกลไกทางสังคม อันหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารกันภายในกลุ่มมาหลายยุคหลายสมัย และ ยังมีรูปแบบที่หลากหลายกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นของตนเอง หรืออาจจะหยิบยืมมาใช้ใน ท้องถิ่นของตน เนื่องจากเห็นว่ามีประโยชน์ต่อชุมชนและบุคคลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น ๆ (ณัฐมน บัวพรมมี, 2551)

Charles Wright (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544) ให้คำนิยาม “หน้าที่” ว่า

“หน้าที่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดตามมาของการกระทำขององค์ประกอบย่อยๆ ของระบบใหญ่ทั้งหมด” หากสังคมนั้นต้องการที่จะสืบทอดชีวิตให้ยืนยาวต่อไป บรรดาสถาบันย่อยของสังคม รวมทั้งสื่อพื้นบ้านก็มี “หน้าที่อบรม” หรือบางครั้งเรียกว่า “การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม” (Cultural Transmission) นอกจากนี้สื่อพื้นบ้านจะต้องทำหน้าที่ “ควบคุมทางสังคม” (Social Control) อีกด้วยเพื่อให้สมาชิกในสังคมเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

กาญจนา แก้วเทพ (2548) อธิบายเกี่ยวกับ “หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน” ว่า หน้าที่ต่าง ๆ ที่ถูกค้นพบนั้นย่อมต้องมีผู้ทำหน้าที่ซึ่งก็คือ โครงสร้างขององค์ประกอบต่าง ๆ ในสังคมเป็นตัวตนของการทำหน้าที่ โดยมองว่า โครงสร้างดำรงอยู่ได้เพราะหน้าที่ หากไม่ทำหน้าที่ก็จะเลือนหายไปจากสังคม โครงสร้างใดทำหน้าที่ใดมาก โครงสร้างนั้นก็จะมีรูปร่างสอดคล้องกับหน้าที่ที่ทำนั้น กล่าวคือ ทั้งโครงสร้างและหน้าที่ต่างเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน

โครงสร้าง (Structure) หมายถึง ตัวสื่อพื้นบ้านที่เป็น รูปปรากฏแก่สายตา แก่โสต ประสาทหรือการสัมผัส ทำให้ได้เห็น ได้ยิน ได้รับรู้ตัวสื่อพื้นบ้านนั้น ถ้าเทียบกับต้นไม้ก็เป็นส่วนต้นที่โผล่พ้นดิน มองไปก็เห็นได้ง่ายว่ามีต้นไม้อยู่ในต้นไม้ต้นหนึ่งที่เป็นโครงสร้างอันนี้อาจจะมีโครงสร้างย่อย ๆ ประกอบอยู่ในนั้น เช่น กิ่ง ก้าน ใบ เสมือนสื่อพื้นบ้านอย่างหนึ่งก็จะมีองค์ประกอบย่อย ๆ อยู่ เป็นโครงสร้างย่อยหลาย ๆ อย่างที่เป็นส่วนหนึ่งของคุณลักษณะปลีกย่อยของสื่อพื้นบ้าน ที่มีวิธีที่จะเข้ามารวมกันเป็นโครงสร้างใหญ่แล้วทำงานสอดคล้องประสานกัน ในที่นี้ใช้คำว่า สื่อพื้นบ้าน ให้กินความถึงโครงสร้างที่หมายถึงนี้

หน้าที่ (Function) เป็นปฏิบัติการอย่างหนึ่งของสื่อพื้นบ้าน ที่มีต่อบริบทรอบ ๆ สื่อหน้าที่หมายถึง ความสามารถในการให้คุณประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder) กับสื่อพื้นบ้านนั้นในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสุข ความบันเทิงหรือสาระ คุณค่าของชีวิตของชุมชน ฯลฯ หน้าที่เป็น ความสัมพันธ์ ของโครงสร้างต่อสิ่งอื่น หมายความว่า หน้าที่จะไม่ปรากฏตัวหากโครงสร้างนั้นตั้งอยู่โดด ๆ โดยไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งใด เราจะมองเห็นการทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านเมื่อมีสิ่งอื่นมาประกอบ เช่น คน หมู่บ้าน ความคิด อารมณ์ ฯลฯ

ในขณะเดียวกันกาญจนา แก้วเทพ (2545, น. 152) ได้ขยายความเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อประเพณี / สื่อพื้นบ้านว่า เพราะธรรมชาติที่มีขนาดเล็กกว่า อยู่ใกล้ชิดตัวผู้รับสารมากกว่า สื่อมวลชน สื่อประเพณีหรือสื่อพื้นบ้านดังกล่าวจึงแสดงบทบาทได้หลากหลายมากกว่า เช่น

- ให้ความบันเทิง ซึ่งมักจะเป็นหน้าที่หลักและหน้าที่พื้นฐานของสื่อพื้นบ้าน ไม่ว่าจะปรับเปลี่ยนไปเพื่อการอื่นบ้าง แต่ถึงอย่างไรหน้าที่นี้ก็จะติดตามสื่อประเพณีไปอยู่เสมอ ลักษณะ

การให้ความบันเทิงของสื่อพื้นบ้านมีหลายรูปแบบ เช่น ผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ การสร้างอารมณ์ขัน ตลอดจนให้ความบันเทิงแบบประเทืองอารมณ์ผสมกับบำรุงปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

- การแจ้ข่าวสาร หรือการรายงานสภาวะการณ์แวดล้อม เช่น การเล่นเกมที่แม่จะเล่นเรื่องที่เคยเล่นตามแบบฉบับ แต่สื่อประเพณีเหล่านี้จะมี “ที่ว่าง” สำหรับสอดแทรกเหตุการณ์ปัจจุบันลงไปได้ เช่นเดียวกับเพลงลูกทุ่ง เช่น หนึ่งตะลุงจะสอดแทรกสงครามระหว่างอเมริกากับอิรักลงไปในเรื่องจนได้

- ให้การศึกษา เป็นหน้าที่หลักและพื้นฐานอีกประการหนึ่งของสื่อประเพณี มิติของการศึกษานั้นมีอยู่อย่างหลากหลายเช่น

- การให้ความรู้ทั่วไปด้านศาสนา เนื่องจากโลกทัศน์หลักของชุมชนชาวบ้านนั้น มิติด้านศาสนาจะเป็นแกนหลักของชุมชนในการหล่อหลอมสมาชิก ดังนั้นสื่อพื้นบ้านทุกชนิดจึงต้องเอาการเอางานในการอบรมสั่งสอนด้านศาสนา ด้วยการแนะนำหลักการต่าง ๆ ให้รู้จักและเข้าใจ

- การอบรมจริยธรรมโดยเฉพาะ อันเป็นการประยุกต์หลักศาสนามาใช้จัดการกับความสัมพันธทางสังคมให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา เช่น หลักกตัญญู หลักอหิงสาธรรม เป็นต้น

- การวิพากษ์วิจารณ์สังคม เป็นองค์ประกอบที่มีสีสันของสื่อประเพณี คือ การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นไปจนกระทั่งถึงวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งสื่อมวลชนมักจะแสดงบทบาทนี้ไม่ได้หรือแสดงได้อย่างจำกัด เนื่องจากสื่อมวลชนต้องทำงานอยู่ภายใต้เงื่อนไขกดดันอื่น ๆ องค์ประกอบนี้ช่วยอธิบายได้ว่า เหตุใดประชาชนจึงชื่นชอบสื่อพื้นบ้านหลายประเภท เช่น หนึ่งตะลุงที่มีบทวิพากษ์วิจารณ์นักการเมือง หรือรัฐบาลเป็นแม่เหล็กดึงดูดความสนใจของประชาชนคนดู

- การทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างด้านเพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ตัวอย่างเช่น ร่องเงาของภาคใต้ที่เป็นการละเล่นที่ประสานระหว่างคนพุทธและคนมุสลิม งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของภาคเหนือที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจากหลาย ๆ หมู่บ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2550) ยังได้กล่าวสรุปถึง “หน้าที่นิยม” แบบมีพลวัต (Dynamic Functionalism) ว่าแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านต่อชุมชนนั้นเป็นการตอบคำถามว่า การมีสื่อพื้นบ้านนั้นจะมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือจะช่วยแก้ไขปัญหาอะไรของชุมชนได้บ้าง หรือในทางกลับกัน หากสื่อพื้นบ้านสูญหายไป จะก่อให้เกิดปัญหาอะไรตามมา ซึ่งเป็นลักษณะของการมองบทบาทหน้าที่สื่อแบบมีพลวัตไม่หยุดนิ่ง แต่มีลักษณะแบบเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับบริบทชุมชนและคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้น สื่อพื้นบ้าน

จึงจำเป็นที่จะต้องมีการผลิตซ้ำหน้าที่และองค์ประกอบการสื่อสารต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถรับใช้ชุมชนได้

นอกเหนือจากหน้าที่หลักดังกล่าวมาแล้ว สื่อพื้นบ้านยังมีหน้าที่ปลีกย่อยมากมาย เช่น เป็นเสมือนตัวแทนระบบสัญลักษณ์ของสังคม(เพลงประจำของแต่ละหมู่บ้าน) เป็นส่วนประกอบของชีวิตการงาน (เพลงเกี่ยวข้าว) เน้นหนักการธำรงรักษาความสืบเนื่องและความมั่นคงของชุมชนและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดจังหวะชีวิตของชุมชน ฯลฯ

สำหรับพิธีสามปีสี่รวงข้าวก็นับว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีการสืบทอดมายาวนานในชุมชนไทลื้อตั้งแต่บรรพบุรุษเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยคนในชุมชนต่างก็พยายามสืบทอดพิธีกรรมนี้ไว้อย่างครบถ้วนมาจนถึงปัจจุบัน หากพิจารณาตามหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ถึงหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว พิธีสามปีสี่รวงข้าวก็ได้ทำหน้าที่ให้กับชุมชนไทลื้อในบริบทหน้าที่ที่แทบจะครอบคลุมทุก ๆ ข้อดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็น การระดมพลังชุมชนในการช่วยเหลือเตรียมงานใหญ่งานนี้ให้ลุล่วง เนื่องจากมีรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมมากมาย ถือเป็น การรวมพลังสามัคคีของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ รวมไปถึงผู้สูงอายุในชุมชนก็จะได้มาร่วมลงแรง ทำงานร่วมกันเพื่อให้พิธีกรรมสำเร็จลุล่วง จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่เองก็จะได้สอดแทรกอบรม สั่งสอนให้ลูกหลานได้เรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญในพิธีกรรมนี้ด้วย นอกจากนี้สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของพิธีสามปีสี่รวงข้าวก็คือ การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของพิธีกรรมนี้ ซึ่งจะมีเฉพาะในกลุ่มชนไทลื้อเท่านั้น และการสืบทอดยังอัตลักษณ์ / ตัวตนนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญของวัฒนธรรมที่มี พลังในการสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชนได้รู้สึกถึงความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ปัจจัยสำคัญที่พิธีสามปีสี่รวงข้าวยังดำรงอยู่ได้ในสังคมแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมนี้ต้องมีบทบาทหน้าที่ในสังคมบางอย่างที่พิธีสามปีสี่รวงข้าวสามารถรับใช้ภารกิจที่ซับซ้อนได้ท่ามกลางบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ในการมองบทบาทหน้าที่ของงานวิจัยนี้นั้นจะเป็นการมองที่ระดับบทบาทของพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่ส่งผลต่อกลุ่มบุคคลเป็นการส่วนตัว ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปตามสภาพการณ์ ระดับชุมชนได้แก่บทบาทหน้าที่ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวสามารถส่งผลต่อกลุ่มคนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมที่ร่วมเป็นเจ้าของสื่อนี้ ทั้งนี้ได้มีการแบ่งหน้าที่ตามเงื่อนไขด้านเวลา ได้แก่ การเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ หน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลายและหน้าที่เพิ่มเติมโดยอาศัยเกณฑ์การวิเคราะห์จากงานวิจัย “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน : ศึกษากรณีงานปฐมนิพนธ์ จังหวัดเพชรบุรี” ของชนิษฐา นิลผึ้ง (2549) มาเป็นแนวทาง

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)

ภูมิทัศน์ เตชียานนท์ (อ้างถึงใน ณัฐมล บัวพรมมี, 2551) กล่าวว่า เรื่องอัตลักษณ์ เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ เพราะความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มใด กลุ่มหนึ่งนั้นประกอบมาจาก 2 ส่วนสำคัญ ดังนี้

1. สำนึกในชาติพันธุ์ หมายถึง การเลือกที่จะรับรู้ว่าเป็นใคร สังกัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ใด เป็นโครงสร้างที่มีหน้าที่สร้างความรู้สึกของคนในกลุ่มเดียวกันของคนในกลุ่ม
2. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หมายถึง สัญลักษณ์หรือเครื่องมือที่กลุ่มชาติพันธุ์ นำมาใช้แสดงออกถึงสำนึกในชาติพันธุ์ของตน

บุคคลแต่ละคนอาจมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการมองตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในด้านเชื้อชาติ ถิ่นกำเนิด เพศ ชนชั้น อาชีพ การเมือง ศาสนา ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคม นอกจากอัตลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว ในระดับกลุ่มสังคมแต่ละกลุ่มจะมีอัตลักษณ์ร่วม (Collective identity) ซึ่งหมายถึง กระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม อันจะทำให้สมาชิกได้ตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่ม ที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม สำนึกร่วมของอัตลักษณ์ประจำกลุ่มนี้ สามารถสร้างขึ้นได้และเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการสร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมกลุ่ม เช่น เพลงพื้นบ้าน ตำนานเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ

Martin Heidegger (1978) ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์หรือตัวตนทางวัฒนธรรมไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของชาติหรือของวัฒนธรรมแห่งชาติเสื่อมลงหรือถูกทำลาย ด้วยกระแสวัฒนธรรมแบบกลมกลืน (Cultural Homogenization) ตามกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่แข็งแกร่งกว่า
2. อัตลักษณ์เฉพาะตัวกลับมีความเข้มข้นและเด่นชัดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเป็นตัวตนของกลุ่มสังคมในระดับใดก็ตาม มีโอกาสจะมีความเด่นชัดขึ้น ความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของชาติ หรือของท้องถิ่นกลับถูกระงับ และตอกย้ำให้เข้มแข็งและเข้มข้นขึ้น ดังนั้น การต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์จึงต้องอาศัยการสร้างเสริมความมั่นใจและความเชื่อมั่นในชาติ ชาติพันธุ์ หรือเผ่าพันธุ์ของตน บางกรณีก็มุ่งให้เกิดความรู้สึกลับคืนสู่รากเหง้าที่แท้จริง เช่น ความเป็นไทย หากเป็นด้านศรัทธาความเชื่อถือซึ่งถือเป็นหลักของความเป็นตัวตนร่วมกัน
3. อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นใหม่ เมื่ออัตลักษณ์แบบเก่าอ่อนตัวลงชีวิตจิตใจและอัตลักษณ์ของกลุ่มและสังคมมีหลากหลายขึ้น ทั้งนี้เพราะกระแสโลกาภิวัตน์อาจเป็นตัวกระตุ้นให้สำนึกในอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงขึ้น ในบางกรณีอัตลักษณ์นี้อาศัยหลักฐานทางด้าน

ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา ในทางตรงข้ามเห็นว่าจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันที่ยึดโยงกันอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้โดยเอื้อให้เกิดการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ทดแทนของเดิมที่เสื่อมสลายไป ในบางกรณีทำให้ต้องหันไปสำรวจรากฐานเดิมที่ยังลึกลงไปมากขึ้น เช่น กระแสสนใจภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน ทั้งนี้ อัตลักษณ์ใหม่ร่วมกันของกลุ่มหรือท้องถิ่น ย่อมเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบควบคู่กันไปแม้กระทั่งต่อกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเอง

ด้วยเหตุดังกล่าว การสร้างอัตลักษณ์จึงมีหลายรูปแบบซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. อัตลักษณ์แบบไหลตาม ซึ่งอัตลักษณ์รูปแบบนี้จะทำให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นสูญหายไป
2. อัตลักษณ์แบบปรับตัวผสมกลมกลืนซึ่งเป็นการยอมสูญเสียอัตลักษณ์เดิมบางส่วนไป เพื่อรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมส่วนใหญ่ไว้
3. อัตลักษณ์แบบต่อต้าน เป็นการไม่ยอมรับการคุกคามของวัฒนธรรมจากภายนอก เพื่อรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนไว้

สมสุข หินวิมาน (2547, น. 60-62) ได้กล่าวถึงตัวตนและอัตลักษณ์ตามแนวทางของสำนักวัฒนธรรมศึกษาของอังกฤษซึ่งก่อรูปมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 นักวิชาการในสำนักนี้ให้ความสนใจกับแนวคิดเรื่อง อัตลักษณ์ (Identity) โดยคำถามที่สำนักวัฒนธรรมศึกษามักจะวิเคราะห์ก็คือ ปัญหาที่ว่า เรากลายเป็นตัวเราในวันนี้ได้อย่างไร ตัวตนของเราถูกผลิตขึ้นมาได้อย่างไร และเราสามารถระบุชี้ (Identify) ความเป็นเรา เช่น เป็นผู้ชายหรือผู้หญิง คนขาวหรือคนดำ คนหนุ่มหรือคนแก่ หรือการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น ได้อย่างไร

อัตลักษณ์ หรือการนิยามตัวตนว่าเราเป็นใครนั้น จะเกิดขึ้นได้จากการที่เราปฏิบัติสัมพันธ์ หรือสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ เช่น ผู้ชายคนหนึ่งจะเรียนรู้ว่าเขาเป็นผู้ชายคนหนึ่ง ก็อาจจะผ่านกระบวนการสร้างตัวตนจากการฟังเพลงที่ร้องว่า “เกิดเป็นผู้ชายต้องมีใจอดทน” ในขณะที่ผู้หญิงคนหนึ่งก็อาจเรียนรู้ตัวตนในความเป็นเพศหญิงของเธอผ่านเนื้อร้องเพลงที่ว่า “หญิงมีสิ่งที่หวง ห่วงใย สิ่งนั้นก็คือหัวใจ เปี่ยมในรักมัน” และเธอก็อาจเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับผู้ชายทั้งหลายตามเนื้อเพลงว่า “เพราะเธอเหมือนหลักไม่ตั้งตรงนั้น ไม่เลื้อยอย่างฉันใช้พันอาศัย” ในแง่นี้สามารถอธิบายความได้ว่าไม่ว่าจะเป็นผู้ชายที่ต้องอดทนหรือผู้หญิงที่ต้องพึ่งพิงคนอื่น ไม่ว่าจะเป็อัตลักษณ์ใด ๆ ของคนเรา ก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจาก (socially constructed) โดยสังคมในภายหลัง

เนื่องจากอัตลักษณ์ เกี่ยวพันกับเรื่องการสื่อสาร เพราะฉะนั้น ด้านหนึ่งของอัตลักษณ์จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เราารู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกับคนอื่น (self-ascription) และอีกด้านหนึ่งคนอื่นก็ต้องรู้สึกเช่นเดียวกับเราด้วย (ascription by other) ด้วยเหตุดังกล่าว อัตลักษณ์จึงเป็นตัวกำหนดขอบเขตที่เราเป็นใคร เราเหมือนหรือต่างจากคนอื่นอย่างไร มีใครเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกันกับเราบ้าง เราควรมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นบ้าง เราควรมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อย่างไม่และคนอื่น ๆ ควรจะสานสายสัมพันธ์อย่างไร ในขณะที่เดียวกัน กาญจนา แก้วเทพ (2545) ก็ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การที่คนเราบริโภคและสร้าง “ตัวตน” ขึ้นมาได้นั้น อันที่จริงแล้ว กระบวนการดังกล่าวมาจากการที่บรรดาสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมได้ “เรียก” (interpolate) “ตัวเรา” ให้กลายเป็น “ตัวตน” ขึ้นมา เช่น เมื่อวัยรุ่นเข้าไปดูคอนเสิร์ตนั้น การที่ศิลปินร้องขอให้ผู้ชมส่งเสียงกรี๊ดหรือชูมือขวา ก็คือส่วนหนึ่งของการ “เรียก” วัยรุ่นเหล่านั้นว่า พวกเขา/เธอ ไม่ใช่ วัยรุ่นทั่วไปอีกแล้ว หากแต่วัยรุ่นกลุ่มนี้ได้กลายมาเป็น “ตัวตน” ของ “แฟนเพลง” ที่มีศิลปินบนเวทีเป็นศูนย์รวมจิตใจ

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อนั้นก็คือ การเป็นเผ่าพันธุ์ที่มีวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของตัวเองมาอย่างยาวนาน แม้จะมีการพลัดถิ่นแต่ก็ยังคงมีการต่อสู้เพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของความเป็นไทลื้อไว้อย่างเหนียวแน่น และสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชาวไทลื้อสามารถมีพื้นที่ในการแบ่งปันความรู้สึกในชาติพันธุ์เดียวกันเพื่อสืบทอดให้คงอยู่ก็คือ “พิธีกรรม” นั่นเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าว ของชุมชนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นดังนี้คือ

1. กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อพิธีกรรม
2. กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรม

1. กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อพิธีกรรม

งานวิจัยของ จงหทัย อมรพัฒนกุล (2536, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “กว่าตั้ง : การศึกษาเชิงพิธีกรรมวิเคราะห์ ศึกษากรณีหมู่บ้านเข้า ห้วยแม่ซ้าย อ.เมือง จ.เชียงราย” โดยมุ่งที่จะศึกษา

และวิเคราะห์พิธีกว่าตั้งอันเป็นพิธีกรรมของชายในกลุ่มชาติพันธุ์เข่า เพื่ออธิบายความหมายทางสัญลักษณ์ และแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ ความสำคัญของพิธีกรรมนี้ต่อกลุ่มชนเผ่าชาวเข่า การศึกษาพบว่า เข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ ส่งผลให้มีอิทธิพลอย่างมากต่อแบบแผนพิธีกรรมดั้งเดิมของเข่า แต่ด้วยเหตุผลหลายประการจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลให้ชาวเข่าประกอบพิธีกรรมกว่าตั้งน้อยลง โดยปัจจัยหลัก ๆ ได้แก่ ผลกระทบจากการแพร่กระจายของนวัตกรรมจากคนไทยในพื้นที่ราบ แต่ก็ยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้ตลอด เนื่องจากพิธีกว่าตั้งมีความศักดิ์สิทธิ์และสำคัญอย่างยิ่งกับชาวเข่าทุกคน อีกปัจจัยหนึ่งก็คือในการประกอบพิธีกว่าตั้งจะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาเป็นจำนวนมาก ต้องใช้ผู้มีความรู้สูง และเชี่ยวชาญมาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมนี้ปฏิบัติน้อยลง ในการศึกษาทำให้เห็นถึงบทบาทของพิธีกว่าตั้งที่มีต่อชาวเข่า ทำให้เข้าใจถึงกลไกทางวัฒนธรรม ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อ ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางเศรษฐกิจและการเมือง

จากการศึกษาวิจัยของจงหทัย ทำให้ทราบว่าพิธีกว่าตั้ง เป็นประเพณีที่เก่าแก่ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้เนื่องจากทำหน้าที่สำคัญแก่ชุมชนในด้านการขัดเกลาจิตใจ และมุ่งสอนเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ด้วยเหตุนี้แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลง แต่พิธีกว่าตั้งก็ยังคงอยู่ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พิธีนี้เป็นอีกหนึ่งช่องทางของคนในชุมชนที่จะได้แสดงอัตลักษณ์ของตนเองให้ผู้อื่นได้ทราบ

งานวิจัยของ พิเชฐ สายพันธ์ (2539, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “นาคาคติ” อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย โดยมุ่งวิเคราะห์ พิธีกรรมบูชาพญาสัตตนาคร และสัญลักษณ์ของนาคในพิธีกรรมว่ามีความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตของผู้คนอย่างไร และเพื่ออธิบายกระบวนการของพิธีกรรมและแปลความหมายสัญลักษณ์ในพิธี โดยสัมพันธ์กับกระบวนการและโครงสร้างทางสังคมของอีสานลุ่มน้ำโขง จากการศึกษาพบว่า ปมทางสังคมเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการเกิดพิธีกรรมนี้ขึ้นมารวมถึงเงื่อนไขของกลุ่มบุคคลก็เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้พิธีดำเนินต่อไปได้ พิธีกรรมบูชาสัตตนาครใช้นาคเป็นสัญลักษณ์หลักของพิธีเพื่อดำรงสถานภาพของกลุ่มในฐานะเป็นผู้ดูแลรักษาพระธาตุพนม ดังนั้นพิธีกรรมจึงเปรียบเสมือนละครเวทีทางสังคมที่แต่ละกลุ่มต่างใช้เพื่อแสดงออกถึงความเป็นกลุ่มตนกับกลุ่มสังคมอื่น สัญลักษณ์นาคได้ถูกปรับเปลี่ยนความหมายเรื่อยมา ไปตามบริบทของสังคมและกลุ่มคนที่เข้ามาเลือกให้ความหมาย แต่ความหมายนาคยังไม่ได้หายไปจากสังคมอีสานลุ่มน้ำโขง สะท้อนให้เห็นว่า สัญลักษณ์นาคยังมีชีวิตทางวัฒนธรรมผ่านเวลาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานจนมาถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาวิจัยของพิเชษฐ ทำให้ทราบว่าพิธีกรรมนั้นมีความสำคัญต่อชุมชนในเรื่องของจิตใจเป็นอย่างมาก พิธีกรรมบูชาพญาสัตตนาคราที่พิเชษฐทำการศึกษาเป็นเสมือนอีกหนึ่งช่องทางที่ทำให้คนในชุมชนได้สื่อสารกันมากขึ้น ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะมีเรื่องของการกำหนดสัญลักษณ์มากขึ้นมา ที่สำคัญในด้านบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมบูชาพญาสัตตนาคราคือทำให้คนในชุมชนได้มีพื้นที่แสดงออกในด้านความคิดเห็นของคนกลุ่มเดียวกัน

งานวิจัยของยุทธนา วรณปิติกุล (2541, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “พิธีกรรมกินเจในสังคมชาวจีนภาคใต้: กรณีชาวจีนในอ.ตะกั่วป่า จ.พังงา” โดยมุ่งวิเคราะห์เหตุการณ์และเงื่อนไขของสังคมและบุคคล ที่มีนัยสัมพันธ์กับการเกิดขึ้นของพิธีกรรมในชุมชน และเพื่อวิเคราะห์พิธีกรรมและสัญลักษณ์หลักในพิธีกรรมร่วม ว่ามีความหมายต่อผู้เข้าร่วมพิธีกรรมอย่างไร จากผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมกินเจเป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์อำนาจจีน มาทดแทนความห่างไกลจากศูนย์อำนาจรัฐไทย ทั้งยังช่วยยังลดความขัดแย้งระหว่างสมาคมลับกับกรรมกร และอีกด้านหนึ่งคือเมื่อรัฐไทยใช้นโยบายชาตินิยมเข้ามากดดันให้ชาวจีนต้องประสานเข้ากับสังคมไทยมากขึ้น พิธีกรรมกินเจที่จัดขึ้นในขณะรัฐสั่งห้ามกิจกรรมศาลเจ้า ก็แสดงให้เห็นการต่อรองและเป็นการยืนยันเอกลักษณ์ของชาวจีน ท่ามกลางการปรับตัวในด้านอื่น ๆ พิธีกรรมกินเจช่วยปลดปล่อยความเครียดจากแรงกดดันของรัฐไทย และท่ามกลางความผันผวนของโลกทุนนิยม หน่วยงานจากส่วนกลางและท้องถิ่นเข้าไปมีบทบาทในการสนับสนุนพิธีกินเจและพยายามผลักดันให้พิธีกรรมตอบสนองความต้องการของหน่วยงานมากขึ้น คือ สร้างแรงดึงดูดจากการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ซบเซา แม้ปัจจุบันประเด็นเรื่องความเป็นจีนไม่ใช่เป้าหมายหลักของพิธีกรรมกินเจ แต่ด้วยเหตุที่เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตามประเพณี พิธีกรรมกินเจจึงเปรียบเหมือนแคปซูลที่ห่อหุ้มโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม ของบรรพบุรุษชาวจีนส่งผ่านกาลเวลามายังลูกหลาน ให้ได้หยิบฉวยใช้ในเวลาและโอกาสที่เหมาะสม

จากการศึกษาวิจัยของยุทธนานั้นพบว่า พิธีกรรมเปรียบเสมือนเวทีสำคัญที่เปิดโอกาสให้คนจีนได้แสดงความคิดเห็น ได้มีพื้นที่ในการพูด ได้มีพื้นที่ในการแสดงตัวตน ฯลฯ แต่บทบาทหน้าที่ของพิธีกินเจในสังคมปัจจุบันนั้นกลับเปลี่ยนไปจากวัตถุประสงค์เดิม คือปัจจุบันมีเรื่องของทุนนิยมเข้ามา ความหมายและคุณค่าของพิธีกินเจที่แท้จริงเริ่มถูกบิดเบือนไป

เนื่องจากการวิจัยดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ อยู่ในกลุ่มของการศึกษาด้านมานุษยวิทยา มุมมองในเรื่องของการสื่อสารในสังคมหรือชุมชนนั้นแทบจะไม่มีปรากฏให้เห็น แต่เนื่องจากว่า “การสื่อสาร” เป็นสิ่งสำคัญที่บุคคลจะสามารถอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะการสื่อสารเป็นจุดกำเนิดให้เกิดวัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายในสังคมตามมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะต่อ

ยอดทางการศึกษาเรื่องพิธีกรรมให้หลากหลาย ซึ่งนอกจากจะศึกษาบริบทพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนแล้ว ก็ยังจะมุ่งเน้นศึกษาถึงกระบวนการสื่อสาร (S-M-C-R) โดยเฉพาะ ผู้รับสาร ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เป็นส่วนสำคัญในการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวให้คงอยู่ต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน

อย่างไรก็ดี ในการศึกษางานวิจัยสื่อพิธีกรรมด้านการสื่อสารพบว่า มีปรากฏให้เห็นในระยะหลังเช่นกัน ดังนี้

งานวิจัยของ อนุสรณ์ บัวพรมมี (2551, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการสืบทอดและเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรี : กรณีศึกษาสื่อพิธีกรรมแซงชะนามของชนเผ่าไทใต้ อำเภอนพพรัตน์ จังหวัดนครพนม” มุ่งศึกษาถึงสถานภาพของสื่อพิธีกรรมแซงชะนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมแซงชะนามในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไทใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกเพื่อฟื้นฟูรูปแบบ และคุณค่า/ความหมายของสื่อพิธีกรรม และวิเคราะห์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีให้แก่สื่อพิธีกรรมแซงชะนาม จากการศึกษาพบว่าสถานภาพของสื่อพิธีกรรมดังกล่าวในยุคก่อน พ.ศ. 2539 มีความเฟื่องฟู เนื่องจากสื่อมีความหมายศักดิ์สิทธิ์และเป็นอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชุมชนและเป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับคนทุกเพศทุกวัย แต่มาในช่วงปีพ.ศ. 2528 เป็นต้นมา สื่ออยู่ในสภาพแบบข้างนอกอยู่ข้างในกลวง แต่ภายหลังจากที่มีการฟื้นฟูในพ.ศ. 2549 ทำให้สื่อพิธีกรรมกลับมาอยู่ในสภาพที่เข้มแข็ง เนื่องจากชุมชนและองค์กรภายนอกให้ความร่วมมือในการสืบทอด ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงสถานภาพพบว่า ได้แก่ ความเชื่อ ข้อจำกัดเรื่องสื่อ ผู้นำชุมชน ความเจริญทางการแพทย์ การศึกษา เศรษฐกิจ ฯลฯ

ในด้านบทบาทหน้าที่พบว่าการทำบทบาทหน้าที่ของสื่อในการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทใต้ในยุคก่อน พ.ศ. 2539 มีช่องทางการสื่อสารที่จำกัด โดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ชุมชนนำมาใช้ในการฟื้นฟูและเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีให้แก่สื่อพิธีกรรมแซงชะนาม ได้แก่ การสื่อสารแบบสองทาง การสื่อสารแบบแนวระนาบ การไหลของข่าวสารสองจังหวัด การสลับบทบาทหน้าที่ของผู้สื่อสาร และการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ

งานวิจัยของอนุสรณ์นี้ จะนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบการวิธีการศึกษาพิธีกรรมในเชิงการสื่อสาร ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นต้นแบบในการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ในวิทยานิพนธ์

2. กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรม

งานวิจัยของ ชนิษฐา นิลผึ้ง (2549, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: ศึกษากรณีงานปฐมนิพนธ์ จังหวัดเพชรบุรี” โดยงานวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของงานปฐมนิพนธ์ที่มีต่อระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคมในมิติของความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง คือเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของงานปฐมนิพนธ์เมืองเพชรในอดีตกับปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็นหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่จากการศึกษาพบว่างานปฐมนิพนธ์เมืองเพชรมีบทบาทหน้าที่ที่สืบเนื่องจากอดีตมากมายทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม กล่าวคือ บทบาทหน้าที่ระดับปัจเจกได้แก่ หน้าที่ในการสร้างสมาธิ หน้าที่ในการพัฒนาตนเองด้านต่าง ๆ คือ การฝึกความอดทน ฝึกฝนทักษะการทำงาน บ่มเพาะจริยธรรม / คุณธรรม ช่วยให้เกิดพัฒนาการทางอารมณ์ และหน้าที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และเสริมสร้างจินตนาการ บทบาทหน้าที่ที่สืบเนื่องในระดับชุมชนได้แก่ หน้าที่ในการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปะที่มีคุณค่าของไทย หน้าที่ในการสืบทอดภูมิปัญญาของช่างปฐมนิพนธ์ หน้าที่สะท้อนตัวตนของช่าง ลักษณะท้องถิ่น และสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน และหน้าที่ในการสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น ส่วนในระดับสังคมนั้นปฐมนิพนธ์มีบทบาทหน้าที่ที่สืบเนื่องคือ หน้าที่ในการบันทึกคำสั่งสอน บันทึกประวัติศาสตร์ และให้ความรู้ หน้าที่ในการวิพากษ์ วิจัยระดับสังคม หน้าที่ในการช่วยสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทย หน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลสืบค้นด้านอารยธรรมและเป็นพยานหลักฐานด้านโบราณคดี หน้าที่ในการโยยสมมติในสังคมให้เข้าไปผูกกับค่านิยมในสังคม

ส่วนบทบาทหน้าที่ที่หายไปของงานปฐมนิพนธ์คือหน้าที่ในการดึงคนให้เข้าไปสู่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ปฐมนิพนธ์เป็นสื่อที่อยู่ท่ามกลางสถาบันต่าง ๆ เมื่อสถาบันต่าง ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงไป และปฐมนิพนธ์ไม่สามารถทำหน้าที่บางอย่างเพื่อรับใช้หรือตอบสนองของสถาบันนั้นในสังคมได้แล้ว หน้าที่นั้นจึงเสื่อมสลายไปในที่สุด อย่างไรก็ตามเวลาที่ล่วงเลยไปนั้นก็ไม่ได้กลืนกินบทบาทหน้าที่บางประการของปฐมนิพนธ์ไปเท่านั้น แต่เวลายังช่วยเผยแพร่งานทำหน้าที่บางอย่างที่คลี่คลายไปจากเดิมด้วย ได้แก่ การเกิดอาชีพทำปฐมนิพนธ์ และการใช้ปฐมนิพนธ์เป็นเครื่องประดับตกแต่งสถานที่ที่นอกเหนือจากวัดและวัง

ประการสุดท้าย ปฐมนิพนธ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นใหม่ตามกาลเวลาด้วย ได้แก่ หน้าที่ด้านการท่องเที่ยว หน้าที่เป็นของที่ระลึก และหน้าที่เป็นหลักสูตรในสถาบันการศึกษา อันเป็นการปรับประยุกต์ตนเองให้เข้ากับบริบททางสังคมสมัยใหม่

งานวิจัยของ ปิยะมาศ กังวานกิจไพศาล (2550, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “การเลี้ยงเชียมซี: พิธีกรรมแห่งการสื่อความหมาย” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงการสื่อความหมายในพิธีกรรมการเลี้ยงเชียมซีของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงบทบาทหน้าที่ที่พิธีกรรมดังกล่าวมีต่อกลุ่มบุคคล จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในส่วนของมิติด้านบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในการเลี้ยงเชียมซีนั้น พบว่า การสื่อสารในพิธีกรรมดังกล่าว ประกอบไปด้วยหน้าที่ในการเปิดพื้นที่การสื่อสารของกลุ่มหญิงสูงอายุ หน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ปลอดภัย / คลายความกังวล หน้าที่ในการจัดระเบียบสังคม หน้าที่ให้แนวทางดำเนินชีวิต หน้าที่ในการสร้างความทรงจำร่วมกัน และหน้าที่ในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย มีทั้งบทบาทที่ยังคงสถานะเดิมจากอดีตและบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่ผ่านมาข้างต้น พบว่าการศึกษาในมิติของบทบาทหน้าที่ก็ถือเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้สืบเนื่องจากว่าหากพิธีกรรมใดไม่มีบทบาทหน้าที่ในการรับใช้สังคม หรือคนในชุมชนแล้วย่อมต้องสูญสลายไปตามกาลเวลา แต่สำหรับพิธีสามปีสี่รวงข้าวของชาวไทลื้อ บ้านลำ อ.เชียงคำ ยังคงดำรงอยู่คู่กับสังคมมาอย่างช้านาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ของ ขนิษฐา นิลผึ้ง ที่ได้เสนอไว้ในงานวิจัยมาวิเคราะห์เพื่อดูบทบาทหน้าที่ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่มีต่อระดับปัจเจกบุคคล และระดับชุมชน โดยจำแนกออกเป็นหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลายและหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นมาใหม่ อีกประการหนึ่งผู้วิจัยพบว่า การศึกษาวิจัยถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน ที่เป็นสื่อพิธีกรรมของชาวไทลื้อยังไม่มีให้เห็น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตามมาอีกแง่มุมหนึ่งของการศึกษา

ภาพที่ 2.5
กรอบแนวคิดการวิจัย

